

inleiding

“Veel soorten van verdriet, ik noem ze niet. Maar één, het afstand doen en scheiden. En niet het snijden doet zo’n pijn, maar het afgesneden zijn” schrijft Maria Vasalis.

In deze bundel kiezen we voor het specifieke verdriet van een basisschool wanneer de dood de school overschaduwet.

In het eerste deel bieden we zes herinneringsvieringen aan voor de maand november. Het is goed om kinderen woorden en rituelen te geven voor het verdriet dat ook bij hen niet in enkele dagen voorbij is. Al te vaak stappen volwassenen over het verdriet van kinderen heen of schatten ze de intensiteit ervan niet naar waarde in. Zelfs al hebben kinderen een nieuwe poes, Roesje die in de tuin begraven is, vergeten ze niet. Ook al waren of zijn de kinderen nog klein, oma blijft een unieke plaats hebben in het kinderhart.

Wanneer de dood de school genadeloos binnendringt bij het sterven van een leerling of een collega zijn vele vormen van aandacht voor dit verdriet nodig en mogelijk. In het tweede deel bieden we daartoe vier vieringen aan.

Het derde deel geeft met 2 vieringen en 2 reeksen tips nog enkele variaties op hetzelfde thema. Telkens keert terug hoe belangrijk het is dat kinderen zich actief betrokken weten bij het afscheid nemen, gedenken, herdenken, niet vergeten...

In deze bundel kiezen we duidelijk voor liturgische momenten. Daarnaast verwijzen we graag naar enkele uitgaven en websites die aanzetten geven om op even noodzakelijke, andere wijzen dan liturgie, om te gaan met verdriet en te zoeken naar troost in de basisschool.

De aangeboden vieringen zijn telkens gegroeid vanuit een concrete situatie en het samen rond de tafel zitten met enkele mensen. Deze vieringen kunnen dus in een andere context moeilijk een pasklare viering zijn. Ze kunnen wel aanzetten geven en inspiratie bieden. Voor alles is het belangrijk om respect te hebben voor de eigen beleving van ieder kind, elke collega, iedere ouder. Wat de éne persoon in een rouwproces heel belangrijk vindt, vindt een ander juist niet. Omzichtig aftoetsen van wensen en verlangens, veel openheid laten en kansen bieden tot allerlei vormen van expressie, zijn hierbij gulden regels.

We zouden kunnen hopen dat we deze bundel nooit nodig zouden hebben, maar dan gaan we voorbij aan de realiteit van het leven, ook van de kinderwereld. Wel hopen we dat deze bundel dat zo moeilijk-gezegd-krijgend woord ‘dood’ ook in liturgie met kinderen kan openbreken, zoals dat gebeurde met het graf op die eerste Paasmorgen.

Lieve Biesbrouck, Mieke Corneillie, Jan Demuynck, Rik Depré,
Lieve Deroo, Jos Ostyn, Toon Vandeputte, Luc Ghekiere

in samenwerking met
scholengemeenschap Arkorum
WePaBa, werkgroep pastoraal van het DPB bisdom Brugge
Uitgave: De Talentade, cvba

Inhoud

Deel 1: gebedsviering met de school tijdens de maand november

1. Verdriet: de keerzijde van de vreugde
2. Herinneringen troosten
3. Naar Engelen-land varen
4. 7 troost-stappen
5. Als Halloween en Allerzielen samenvallen
6. Het verleden verdient een mooie toekomst

Deel 2: gebedsviering met de school op de vooravond van een uitvaart

7. Over de grote rivier
8. Wat is in een naam?
9. Ode aan meester
10. De puzzel van het leven

Deel 3: nog meer liturgie die troost kan brengen

11. Een kleuter herdenken...
12. Een leerling gedenken op zijn 12de verjaardag

Tips voor het herdenken van een overleden leerling

Tips bij de aanwezigheid van kinderen in een uitvaart van een ouder, broer of zus

Links en literatuur

Viering I - Verdriet: de keerzijde van de vreugde

Deze viering is opgebouwd om met onderbouw en bovenbouw apart te vieren. Verdriet bij 7-jarigen is anders dan bij 12-jarigen. De kleinere groep geeft ook meer kans tot intensere beleving. Het verhaal en de gebeden verschillen van elkaar.

In deze herinneringsviering starten we vanuit een ruime benadering van verdriet. Alle verdriet omwille van afscheid kan ter sprake komen. Dit kan vooral kansen krijgen in het klasmoment ter voorbereiding op de viering.

In het tweede deel van de viering denken we, met de gedachtenisprentjes, heel specifiek aan mensen die gestorven zijn.

De centrale gedachte is: God heeft begrip voor ons verdriet, Jezus weent met ons mee...

Vooraf in de klas

- We nodigen de kinderen uit een gedachtenisprentje of een foto mee te brengen van iemand die ze kennen, van een overleden dier.
- Tijdens een klassikaal moment, wordt op een tekening van een koffertje een herinnering aan iemand die ze 'kwijt' zijn neergeschreven. ('kwijt' kan hier ruim opgevat worden: bv. door verhuis, overlijden, echtscheiding, ruzie, vakantieviendje...)
- Een klas (bovenbouw) kan tekeningen maken bij het verhaal 'de mus en de appelboom' (zie verder). De tekeningen kunnen ingescand worden en getoond in de PowerPoint.

Decor en materiaal

- Opstelling in een halve of volledige cirkel
- In het midden: mooie koffer – Paaskaars – herfstbladeren – Bijbelboek – grote kruik
- De leerlingen van de 3de of 4de klas maken een kort stukje over 'we zijn verdrietig als...'
- PowerPoint

Welkom, kruisteken

Lied: 'ik heb verdriet'

Tekst en muziek: Toon Van Belleghem

Uit: Zingen met Toon, 33 nieuwe kinderliederen (met 2 cd's)

Uitgeverij: De Eenhoorn

De poes is dood, want ze is overreden.
Dat vind ik erg want zij was toch zo lief.

Refrein:

Merk je het niet? Ik heb verdriet.
Ik huilde zacht de hele nacht.

Mijn broertje huilt omdat hij is gevallen.
Dat vind ik erg want hij is toch zo lief.

De juf is boos omdat ik niet kan zwijgen.
Dat vind ik erg want zij is toch zo lief.
Mijn vriend verhuist over een drietal weken.
Dat vind ik erg want hij is toch zo lief.

Oma is ziek en kan niet meer genezen.
Dat vind ik erg want zij is toch zo lief.

Getuigenis: ik heb verdriet

Drie kinderen uit het 3de of 4de leerjaar brengen een tekstje: 'We zijn verdrietig als...'
We maken het even stil en nodigen de kinderen uit bij zichzelf te verwoorden wat hen verdrietig maakt.

De voorganger plaatst een kruik bij de Paaskaars en verwoordt:
in de Bijbel staat "God vangt al onze tranen op in zijn kruik (psalm 56)".
God heeft weet van ons verdriet, God lacht niet met ons verdriet,
bij God mogen we schuilen, mogen we huilen. God vangt onze tranen op.

Daarom mogen we - zeker als we verdrietig zijn - bidden tot God.

Gebed voor onderbouw

*God, Vader in de hemel,
ook als ik droevig ben,
bent U dicht bij me...
Maar soms voel ik U niet.
Dat vind ik jammer.
Helpt U mij?*

Naar 'Zo kun je bidden als je verdrietig bent', Diane Barbara en Clotilde Perrin
Uitgeverij: KBS/VBS

Gebed voor bovenbouw:

*Luister toch, God, naar mijn gebed.
en verstop Je niet voor mij.*

*Mijn hart krimpt ineen van pijn en verdriet.
Nergens vind ik meer rust.*

*Had ik maar vleugels als een duif,
dan kon ik wegvliegen van mijn ellende.*

*Want mijn vriend, die ik altijd vertrouwde,
heeft mij verraden!*

Naar 'psalm 55' 'Luister je, God?', Erwin Roosen, Uitgeverij Averbode

Duiding: verdriet is de keerzijde van de vreugde... herinneringen troosten

Er zijn soorten verdriet, dat hoorden we.
Er is verdriet omdat we pijn hebben, ruzie maken, iets niet krijgen.
Er is ook verdriet omdat we afscheid moesten nemen:
papa en mama wonen niet meer samen, je moest verhuizen,
je had een leuke vakantie vriend... Ook dan hebben we verdriet.

Een geldstuk of een medaille heeft 2 kanten 'kop en munt'.
Vriendschap en liefde kan je vergelijken met een geldstuk:
kop is de kant van de liefde, van de vriendschap, van de vreugde...
Munt is de prijs die je moet betalen als er afscheid wordt genomen.
Munt is de kant van de pijn, het verdriet, de eenzaamheid...
Geen geldstuk zonder 2 kanten! Het één hoort bij het ander!
Wat kunnen we doen met ons verdriet? Wat kan er ons troosten?
Ons verdriet moeten we niet wegstoppen. Ons verdriet mogen we niet wegduwen, met ons verdriet moeten we iets doen!

Als we verdrietig zijn, als we dus de munt-kant van ons geldstuk zien,
dan kunnen we de munt omdraaien en de kop-kant zien.
Als we ons verdrietig voelen, mogen we denken aan mooie en blije herinneringen.
Deze herinneringen troosten ons.
Als we denken aan een grapje dat opa altijd uithaalde, dan glimlachen we even...
Als we denken aan de leuke spelletjes met de vroegere buurjongen...
Als we denken aan een mooie reis die we met mama en papa nog samen mochten
meemaken... Herinneringen nemen ons verdriet niet weg, maar even voelen we 'dat we
verdrietig zijn om de dingen die ons blij hebben gemaakt.'
Zoals die blijdschap niet kon blijven, zal het verdriet ook niet blijven.
Nu eens kop, dan eens munt.

In de klas hebben jullie een herinnering opgeschreven aan iemand die jullie kwijt zijn. Ik nodig jullie uit dit briefje nog eens te lezen en dan in de herinneringskoffer te leggen. Als je je nog eens verdrietig voelt, denk dan even aan die koffer, dan zal je ook denken aan die fijne herinnering!

De kinderen brengen hun briefje naar de koffer, ondertussen is er zachte muziek.

Herinneringen aan mensen die gestorven zijn

Heel bijzonder is het, als we denken aan mensen die gestorven zijn.
Zij komen nooit meer terug.

Verhaal

Voor de onderbouw:

‘Als je dood bent, word je dan nooit meer beter?’,
Piet en Joeri Breebaart
Uitgeverij Lemniscaat

De tekeningen kunnen in de PowerPoint opgenomen worden

Voor de bovenbouw:

‘De mus en de appelboom’
uit ‘Toby, waar ben je nu?’, Yvonne van Emmerik
blz. 55-59
Uitgeverij Ten Have

Bijbelverhaal

Ook Jezus verliest zijn beste vriend en heeft verdriet.
We vertellen het verhaal over Lazarus.
uit Averbodes jeugdbijbel, blz. 142-143 - van

“Niet zolang nadat Jezus uit Betanië vertrokken was,…”
tot

“Toen Jezus zag hoe verdrietig ze was, voelde Hij met haar mee en begon Hij ook te huilen.”

We herinneren

We brachten gedachtenisprentjes mee.
Die plaatsen we nu rond de Paaskaars, de tranenkruik, de koffer met herinneringen...
We nemen licht van de Paaskaars
en steken bij ieder gedachtenisprentje een kaars aan.
We bidden...

Gebed voor de onderbouw:

*Goede God,
wat zijn er al veel mensen gestorven.
Wij geloven dat zij nu allemaal bij jou zijn.
Wij willen deze mensen niet vergeten.
Wij denken heel in het bijzonder
aan de mensen hier in het midden....
Zorg jij nu voor hen?
En help ons goede vrienden te zijn
van wie verdrietig is....*

Naar het gebedsdoosje 1ste graad, uitgeverij: De Talentade

Gebed voor de bovenbouw:

*Onze Vader in de hemel,
wij bidden voor alle mensen die gestorven zijn.
Mogen zij nu dicht bij U zijn
en geen pijn, geen verdriet, geen zorgen meer hebben,
enkel nog vreugde, geluk en vrede...*

*Wij bidden voor onszelf en voor allen die iemand missen.
Dat wij kunnen geloven dat de liefde niet stopt bij de dood.
Dat we altijd met liefde aan hen mogen blijven denken.*

*Help ons te geloven dat iedere mens die sterft
als een blad is dat valt van een boom
en altijd door U, God, wordt opgevangen.*

*Breng alle mensen thuis bij U, Vader in de hemel,
en help ons om van uw aarde al een beetje een hemel te maken.
Amen.*

Uit het gebedsdoosje 3de graad, uitgeverij De Talentade

'A Dieu' - verhaal van de duiven

Toen ik ongeveer 16 jaar was, moest ik met de jonge duiven van mijn papa enkele kilometers ver rijden. Het was de eerste keer dat ze alleen hun kot moesten terug vinden. De duivenmand stond op mijn fiets, ik reed.

Op de afgesproken plaats zette ik de mand op de grond en wachtte even tot de duiven rustig werden.

Daarna opende ik de mand en de duiven vlogen weg...

Ik bleef kijken tot ik ze niet meer zag. "Ze zijn weg", dacht ik dan.

En tegelijk dacht ik: "Op dit ogenblik staat mijn vader in het duivenhok en zegt: 'kijk daar zijn ze' "

Dan rammelde hij met het voederbakje en de duiven kwamen naar binnen.

Zo gaat het waarschijnlijk als we sterven. Wij zeggen: opa is weg, hij is gestorven...

Maar aan de andere kant van het leven, onzichtbaar voor ons,

zegt God: "ah, daar is opa, kom maar – hier ben je thuis..."

Bij een afscheid zeggen we: adieu! Wat wil dit eigenlijk zeggen? à Dieu: tot bij God...

Als iemand sterft zeggen we: "Adieu, tot wij elkaar weer zien bij God!"

Slotlied

We zingen of beluisteren het lied: 'verdriet'

Uit: 'Zing je ding', 10 liederen, jeugd en muziek Vlaanderen vzw, 1996
Partituurboek: 90-73252-24-5 met cd

Mijn dag begint soms met verdriet.
't Is net of ik moet huilen
waarom dat is, ik weet het niet.
Ik zou wel willen schuilen
in een diep donker bos tussen varens en mos,
heel ver van de straten en pleinen.
Ik wil een hut in een tuin of een tent in een duin
of heel hoog in de wolken verdwijnen.
laat mij maar zweven, laat mij maar gaan
het duurt maar heel even, dan is het gedaan
dan kan ik weer lachen, dan ben ik weer blij
dan is al m'n verdriet weer gelukkig voorbij.

En 's avonds komt soms het verdriet.
't Is net of ik moet huilen
waarom dat weet is, ik weet het niet.
En ik wil dan gaan schuilen in mijn bed heel alleen
en geen mens om me heen,
alleen buiten de sterren die stralen.
Ik zie vogels en vuur op het papier van de muur.
Ik wil tussen de sterren verdwalen
laat mij maar zweven laat mij maar gaan
het duurt maar heel even, dan is het gedaan
dan kan ik weer lachen, dan ben ik weer blij
dan is al m'n verdriet weer gelukkig voorbij.

Of een ander lied uit de godsdienstmethode die op school wordt gebruikt!

Daarna gaan we naar buiten... Bij mooi weer kunnen we een duif loslaten!

Viering 2: Herinneringen troosten

Deze viering kan zowel met een klas of de gehele school samen gevierd worden.

Omdat - gelukkig - niet alle kinderen van dichtbij met de dood reeds worden geconfronteerd, is het goed om in een klassengesprek vooraf aandacht te hebben voor alle vormen van verdriet die kinderen beleven.

Het accent ligt op het troostende van mooie herinneringen, evenals op de hoopvolle toekomst die ons door Jezus is beloofd.

Decor en materiaal

- Een groot kruis centraal in de kerk, stoelen rondom het kruis
- Een grote tranenkruik en een klein glazen kruikje
- Twee schalen met water
- Bloemen te kopiëren op verschillende kleurtjes, 80 gram
- Herfstbladeren
- Veel lichtjes
- Een touw gespannen van de ene kant van de kerk naar de andere.
- Tranen van verdriet te kopiëren op blauw papier, 160 gram

Vooraf in de klas

Tijdens de viering zullen de kinderen aanbrengen wat hen verdriet doet. Dat kan het verlies zijn van een geliefd persoon, een huisdier, het kan ook verlies zijn bij scheiding, de vroegere school, het verhuizen...

De week voor de viering houdt de leerkracht hierover een klassengesprek. De kinderen schrijven hun verdriet neer op 'een traan' (zie materiaallijst).

De kinderen die het willen, kunnen of mogen een gedachtenisprentje of foto van een overledene meebrengen naar de viering. We gaan respectvol om met het verdriet van kinderen die treuren om een huisdier.

Opening

Kruisteken en situering van de viering

Deel I : Tranen van verdriet

Heel lang geleden bestond de gewoonte om bij het afsterven van een geliefde de tranen van verdriet op te vangen in een kruikje en het dan met de overledene mee te begraven... dit waren 'tranenkruikjes'.

Ook in de Bijbel staat er dat God onze tranen opvangt in zijn kruik (psalm 56).

Als we verdrietig zijn, weten we dat God heel dichtbij is, ons niet in de steek laat en het verdriet helpt dragen.

De uitgeknipte tranen worden opgehangen.

Hierbij klinkt rustige muziek,

of beluisteren we het lied: 'Kom maar bij mij' van Marco Borsato, cd: Onderweg

Kom maar bij mij, dan zet ik alles opzij
kom maar bij mij, huil lekker uit
en laat je tranen vrij...

Zeg maar even niets laat je ongedwongen gaan
stort je hart maar uit en maak een einde aan je pijn
kom maar bij mij, slik nou je tranen niet door
want als je je uit hier zo bij mij
lucht dat je even op, dus kom maar even hier
en vertrouw me nou maar blind
open als een kind, misschien vergeet je je verdriet

hou me maar vast en vertel me wat er is
ga je verdriet niet uit de weg
kom maar bij mij voel je maar vrij
als je je pijn met me deelt
kom maar bij mij, ik droog je tranen
als je je openstelt, praat maar van je af
wat er met je is gebeurd, alles kan ik aan
dus als je wilt schuilen, kom maar bij mij

ik doe alles om je te troosten, wil een vriend voor je zijn
ik doe alles om je te helpen, ja dan deel ik de pijn
kom maar bij mij, kom in mn armen

echt ik voel zo met je mee, kom maar bij mij als je kunt delen
huilen we met z'n twee, praat maar van je af
wat er met je is gebeurd, alles kan ik aan

dus als je wilt schuilen
als je wilt huilen, kom maar bij mij
als je wilt schuilen, kom maar bij mij

Deel 2 : Herinneringen troosten...

De laatste bladzijden van het boekje 'De vlieger van opa' van Jaak Dreesen worden verteld (blz. 32 -36). Dit stukje gaat over het waardevolle gevoel dat goede herinneringen met zich meedragen.

Uit elke klas leggen enkele kinderen een toegevouwen bloempje in een glazen schaal met water. Samen kijken we toe wat er gebeurt.

Het bloempje gaat open...

Zo is het ook met herinneringen.

Herinneringen troosten, maken blij, breken het verdriet open, doen ons weer open bloeien...

De kinderen die een gedachtenisprentje hebben meegebracht, plaatsen dit rondom de glazen schalen waar de bloemen nu zijn open gekomen

Deel 3 : Hoop en vertrouwen dat het goed gaat...

Ook Jezus vertelde ons over "sterven en terug open bloeien...":

Johannes 12, 24:

Waarachtig, ik verzeker u: als een graankorrel niet in de aarde valt en sterft, blijft het één graankorrel, maar wanneer hij sterft draagt hij veel vrucht.

We zien het nog gebeuren in de natuur

Een bloembol moet sterven om een hyacint te worden.

Een druif wordt geplet, moet sterven om wijn te worden.

De tarwe wordt gemalen, moet sterven om bloem te worden, om tot brood te worden gemaakt.

Een rups moet sterven om vlinder te worden.

Een kaars die brandt, sterft om licht te kunnen geven.

Stookolie moet verbrand worden, sterven om warmte te geven...

Als iemand sterft dan geloven we dat er iets mooiers komt aan de overkant van het leven.

Vele mensen zoeken hoe we dat aan elkaar kunnen vertellen. Een voorbeeld:

De vogel

Uit 'Als vlinders spreken konden', Yvonne van Emmerik

Uitgeverij DABAR-LUYTEN

Er was eens een man die zeven vogels had.

Ze pronkten in gouden kooien.

De één zong nog mooier dan de ander.

Elke ochtend zongen ze voor de man

en de vogelman zong zijn mensenlied.

Maar op een kwade dag kwam een harde windvlaag door het geopende raam.

Eén van de kooien viel om en brak.

De vogel vloog verschrikt door het open raam naar buiten.

De man was diep bedroefd want hij hield van de vogels

alsof het zijn kinderen waren.

De achtergebleven dieren treurden om het verlies van hun beste vriend.

Ze zongen niet meer, het werd stil in de kamer

de ramen bleven dicht,

de dagen gingen voorbij.

Tot op een dag de zon naar binnen scheen.
Eindelijk durfde de man het raam weer open te doen.
Daar hoorden zij een lied, een vogel aan het raam,
het was hun eigen vriend!
Hij zong uit volle borst, mooier dan ooit tevoren,
mooier dan wie dan ook.
'Wees niet bedroefd', zong hij,
'ik ben gelukkig, ik kan hoger vliegen
dan de hoogste boom en verder dan het verste bos,
ik drijf op de wind tot boven de wolken,
tot dicht bij de zon, niet meer gebonden,
niet meer gekooïd!'
Hij jubelde aan hun raam, aan traliën voorbij
over wat hij in zijn vlucht voor hen al had gezien:
'Alles heeft zijn plaats en alles heeft zijn tijd
alles is aan het worden en jullie worden mee,
het wordt zo mooi, zo mooi, maar vraag me nog niet hoe
zo mooi kan ik niet zingen.'

Deel 4 : Samen bidden en zingen

*Goede God,
november is een sombere maand.
Dan denken we aan de mensen die gestorven zijn.
We voelen ons nog altijd verdrietig als we aan hen denken,
toch willen we hen niet vergeten.*

*Jezus leerde ons
dat er voor alle mensen die gestorven zijn
bij U een plaatsje is.
Daar zijn ze nu gelukkig,
ze hebben geen verdriet meer of pijn.
Help ons om dit te geloven, goede God,
en van hen te blijven houden.*

Onze Vader...

Uit het gebedsdoosje 2de graad, De Talentade

Lied – uit de godsdienstmethode die op de school wordt gebruikt.

Viering 3: Naar Engelen-land varen...

In beschrijving is dit een 'korte' viering, maar vraagt toch wat voorbereiding.

Het schrijven van de namen op de zeilen, dat zeil op de boot aanbrengen, het verhaal... zijn sterke elementen in deze viering.

De viering wil het vertrouwen oproepen dat we aan de overkant van het leven, 'Engelen-land', verwacht worden en mogen thuis komen.

Vooraf in de klas

- De kinderen kunnen een gedachtenisprentje of een foto meebrengen van een overledene die ze kennen, van een gestorven huisdier
- Deze worden verzameld ten laatste de vooravond van de viering.
- Op de vooravond van de viering worden de namen van de overledenen op een zeil geschreven

Decor en materiaal

- Een grote boot:
mogelijkheid: 2 zandbakken in bootvorm uit de kleuterklas, tegen elkaar geplaatst, het onderstel bekleed met een bruin doek
- Een zeil voor de boot, gemaakt met een wit laken
- Twee stokken in kruisvorm aan elkaar bevestigd, om het zeil aan vast te maken
- Paaskaars – Bijbelboek
- PowerPoint / slides / prentenboek
- Doeken: wit, bruin, blauw
- Een regenmaker, één of enkele klankschalen

Opening

Welkom, duiding door de voorganger

Water betekent dood, water betekent leven!

Met een PowerPoint tonen we eerst de negatieve kracht van water.

Water vernielt, doodt: overstromingen, regen, verdrinken, ongelukken...

Daarna tonen we de positieve kracht van water.

Water doet groeien, geeft leven, draagt...

Als laatste beeld tonen we een varend schip.

Een leerkracht leest:

Papa heeft een boot,
een kanjer van een boot,
met een reus van een romp
en een kei van een kont.
Daarmee vaart hij
vaak de wereld rond.

Mooi mooi mooi, lacht de juf.
Dat heb je mooi gezegd!
Ja, dat kan best zijn,
maar ik heb toch maar pech.
Want papa,
die blijft wel heel lang weg.

Uit 'een wereld vol troost', kinderen leren omgaan met verdriet,
Samenstelling Erik Verliefde, Uitgeverij Cego Publishers

Muzikaal intermezzo

Een leerling of leerkracht speelt....

Verhaal: Over de grote rivier

Leerkracht leest voor...

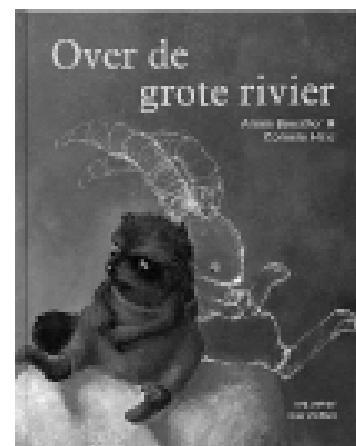
Het verhaal kan ondersteund worden met de tekeningen van het prentenboek. Is de groep te groot om met het boek te werken, dan kunnen slides of een PowerPoint hulp bieden.

Om een ondersteunende PowerPoint te maken, kunnen de tekeningen van het prentenboek ingescand of gefotografeerd worden.

Over de grote rivier, Armin Beuscher en Cornelia Haas
Uitgeverij Van Goor

Muzikaal intermezzo

Een leerkracht slaat enkele klankschalen aan...

Wensen voor mensen in Engelen-land

Voorganger geeft duiding over 'varen naar de overkant, naar 'Engelen-land':
Haas uit het verhaal vaart naar de overkant van de rivier.
Wasbeer kijkt tot hij hem niet meer ziet. "Hij is weg", denkt wasbeer...
Maar aan de overkant van de rivier staat Zwaan en roept blij:
"Hé, daar is wasbeer! Kom maar vlug hierheen, je bent welkom!"

Een verhaal in de Bijbel vertelt ons een gelijkaardige ervaring... Matteüs 14, 22-32

Jezus nam Petrus bij de hand om samen over het water te gaan...
Als sterven lijkt op 'naar de overkant gaan, naar Engelen-land varen',
dan mogen we ook geloven dat Jezus ons, zoals bij Petrus de hand reikt,
om samen naar de overkant te gaan.
In elke storm van het leven, neemt Jezus ons ter hand.

Terwijl de regenmaker heen en weer worden gebracht,
wordt het zeil met de namen van de overledenen in de boot rechtop geplaatst.

Samen bidden:

*Lieve God,
november is een sombere maand.
Dan denken we aan de mensen die gestorven zijn.
We voelen ons nog verdrietig als we aan hen denken
en willen hen niet vergeten.*

*Jezus leerde ons
dat er voor alle mensen die gestorven zijn
bij Jou een plaatsje is.
Daar zijn ze nu gelukkig,
Ze hebben geen verdriet en geen pijn meer.
Help ons om dit te geloven, lieve God,
en van hen te blijven houden.*

Uit het gebedsdoosje 2de graad, De Talentade

Slotlied

uit de godsdienstmethode die op de school wordt gebruikt.

Viering 4: Zeven trooststappen

Vooraf in de klas

- De leerlingen brengen een gedachtenisprentje mee van iemand die ze moeten missen omdat hij/zij onlangs overleden is.
- Aan enkele leerlingen wordt gevraagd om dit gemis uit te schrijven.
- Aan een klas wordt gevraagd om een collage van slecht nieuws te maken met artikels, foto's of titels uit kranten, tijdschriften, ... Eigen ervaringen kunnen op donkere wolken geschreven worden en op de collage gekleefd worden.

De woorddienst kent 7 stappen.

Na elk onderdeel wordt een kaars aangestoken.

We zingen telkens eenzelfde refrein, of speelt er een stukje rustige muziek....

Woorddienst

Stap I: Opening

Een jongen, Adam, leest een stukje voor uit het boek: 'kleine Adam', Mariette Vanhalewijn en Rita van Bilsen, uitgeverij Lannoo.

Adam zoekt een plekje uit.
Hier ga ik zitten, zegt hij.
Ik denk dat dit het stukje wereld is waar ik geboren ben...

Adam kijkt om zich heen.
Een wereld zonder drukte.
Maar leeg.
En stil...

Er waren ook veel mooie dingen op de wereld van vroeger.

De voorganger stelt de vraag aan Adam wat hij mist en wie hij mist.

Adam antwoordt:

... zijn hondje
... papa en mama
... papa die met hem timmerde
... oma die bakte

Kaars en lied - de eerste kaars wordt aangestoken, we zingen het lied:

We doen een kaarsje branden
't wordt rustig in de kring,
In hart en hoofd en handen.
Ik luister en ik zing.

Het kaarsje in het midden
Haar lichtje steekt ons aan
Om eventjes te bidden
En samen stil te staan.

cd: Stap voor stap, Peter Biesbrouck, nr. 19

Stap 2: Gedachtenkaartjes aanbrengen

Er is rustige muziek, de leerlingen brengen de gedachtenkaartjes aan.
Enkele leerlingen vertellen over hun 'gemis'.

Kaars en lied

Stap 3: Chrysant¹

Een leerling brengt een witte of gele chrysant aan. Deze wordt op een blok gezet.
Op de blok staat een stukje tekst die de leerling voorleest.
We verwijzen naar 1 en 2 november

Chrysanten,
bij ons bloemen voor een kerkhof
een ontmoeting tussen leven en dood.
Eén vraag die in me leeft:
"Is de dood het einde?"
Je moet alles loslaten.
Mensen waarmee je verbonden was,
Dingen waaraan je gehecht bent.

Chrysanten,
een teken van hoop.
Hoop voor gelovige mensen.
Hoe is het leven na de dood?
Ik weet het niet,
maar ik geloof dat ik bij God geborgen ben.

Kaars en lied

Stap 4: verhaal 'Kikker en het vogeltje'

Max Velthuijs, uitgeverij Leopold

Een leerkracht of leerling leest een stuk voor uit het verhaal,
eventueel ondersteund door de tekeningen op PowerPoint.

Kaars en lied

Stap 5: collage 'verdriet op de wereld'

De collage 'verdriet op de wereld' wordt aangebracht. Eén leerling vertelt er enkele kerngedachten bij.

Kaars en lied

¹ Waarom net deze Japanse bloem, die ginder vreugde en geluk symboliseert, in een aantal West-Europese landen het symbool werd van de dodenherinnering, laat zich verklaren door praktische overwegingen: de chrysant is een herfstbloeiër met een zekere mate van vorstvastheid. Sommigen zagen in dat laatste trouwens een teken van onsterfelijkheid. Ook met de kleuren van de chrysant poogde men betekenis toe te voegen: wit voor waarheid en licht; geel voor eeuwigheid. Bron: Kadoc, Leuven, E-nieuwsbrief 3de jaargang, november 2006.

Stap 6: luisterlied 'Wolken van verdriet'

Er zitten wolken in mijn hoofd, wolken van verdriet.
Ik voel ze diep van binnen maar jij, jij ziet ze niet.
Alles in de schaduw dat is natuurlijk kil,
soms valt er warme regen, soms blijf ik gewoon stil.

1. Je hoeft me niet te mijden,
ik heb je graag bij mij,
gewoon, zelfs zonder woorden,
word ik een beetje blij.
2. Maar soms, dan wil ik praten,
vertellen honderduit
van wat me zoveel pijn doet...
Dan moet het er echt uit!
3. Een kaartje of een knipoog,
een vriend die naar me lacht,
ze zijn als zoveel lichtjes,
die schijnen in de nacht.
4. Ik weet dat God de Vader
die donk're wolken ziet
en zachtjes, troostend meezingt
de woorden van dit lied.

cd handleiding TOV 3, Peter Biesbrouck

Kaars en lied

Stap 7: Bijbelverhaal 'en het werd weer licht'

Voorganger leest uit de Kijkbijbel, Vlaams Bijbelgenootschap
het verhaal van Bartimeüs

Op een dag komt Jezus in de buurt van de stad Jericho.
Langs de kant van de weg zit Bartimeüs.
Hij is blind en bedelt om geld.
Hij hoort dat er een heleboel mensen voorbijkomen.
"Wat is er aan de hand?" vraagt hij.
En iemand antwoordt hem: "Jezus van Nazaret komt voorbij!"

Dan begint Bartimeüs hard te roepen: "Jezus, heb medelijden met mij!"
De mensen die vooraan lopen zegen boos tegen hem:
"Hou toch je mond!"
Maar hij schreeuwt nog veel harder: "Jezus, heb medelijden met mij!"

Jezus blijft staan. Hij zegt tegen de mensen:
"Roep hem eens bij me;"

Dat doen ze. Ze gaan naar Bartimeüs toe.
"Kom man, opstaan," zeggen ze tegen hem.
"Hij roept je;"

Bartimeüs loopt naar Jezus toe.

Jezus vraagt hem: "Wat wil je dat ik voor je doe?"

"Ik wil kunnen zien, Heer,"

antwoordt Bartimeüs.

Dan zegt Jezus: "Je zult kunnen zien.

Omdat je zoveel vertrouwen in mij hebt!"

Voor Bartimeüs wordt het weer licht.

Hij kan zien. Wat is hij blij!

Hij dankt God voor alles wat er gebeurd is.

Voortaan blijft hij altijd bij Jezus.

Ook alle mensen die het gezien hebben, danken God.

Kaars en lied

Tafeldienst

Lied: Samen rond de tafel

1.

Samen rond de tafel als Jezus met zijn vrienden,
voelen wij nog steeds het warme samenzijn
de liefde en de vriendschap, de vreugde en de pijn,
de liefde en de vriendschap, de vreugde en de pijn,

2.

Samen rond de tafel als Jezus met zijn vrienden,
vieren wij nog steeds het eeuwenoud geheim
we breken wat we hebben, we delen wie we zijn,
we breken wat we hebben, we delen wie we zijn.

3.

Samen rond de tafel als Jezus met zijn vrienden,
horen wij nog steeds zijn boodschap voor vandaag.
Zijn woorden blijven klinken. Ze zijn een open vraag.
Zijn woorden blijven klinken. Ze zijn een open vraag.

4.

Samen rond e tafel als Jezus met zijn vrienden,
hopen wij nog steeds op wat Hij heeft beloofd:
gelukkig samen leven voor wie in Hem gelooft,
gelukkig samen leven voor wie in Hem gelooft.

cd Stap voor stap, Peter Biesbrouck nr. 20

Het onzevader

Onze Vader die in de hemelen zijt,
Uw naam worde geheiligd.
Uw koninkrijk kome,
Uw wil geschiede,
op aarde zoals in de hemel.

Geef ons heden ons dagelijks brood
en vergeef ons onze schulden,
gelijk ook wij aan anderen vergeven.
En leid ons niet in bekoring
maar verlos ons van het kwade.

Want van U is het koninkrijk
en de kracht en de heerlijkheid
tot in eeuwigheid, in eeuwigheid. Amen.

Tekst en muziek: Elly en Rikkert

Vredeswens

Vorbeden

Goede God, wij geloven dat de mensen die gestorven zijn,
voor altijd verder leven in uw grote liefde.
Afscheid nemen van iemand voor altijd is niet gemakkelijk!
We bidden voor alle mensen die gestorven zijn, dat niemand hen ooit vergeet.

*Wij bidden, Heer, kom bij ons en luister wat wij vragen.
Wij bidden, Heer, kom bij ons, vandag en alle dagen.*

tekst en muziek: Moniek Vermeulen en Griet Bogaert
cd: Eerste Communievieringen FIO

Goede God, mensen kunnen veel houden van elkaar.
Ook met dieren kunnen we een sterke band hebben.
Het doet ons veel pijn als ons lievelingsdier sterft.
We zoeken troost bij mensen die ons begrijpen en graag zien.
Dankbaar voor die fijne verbondenheid, bidden we...

Goede God, soms heeft iemand van ons het heel moeilijk
Omdat verdriet hem plots overvalt.
God, Jij roept ons op om hun verdriet te helpen dragen
Door te luisteren, er stilletjes te zijn of nu dan te vragen hoe het gaat.
Om die kracht bidden wij...

Goede God, er is veel verdriet in de grote wereld.
Elke dag in het nieuws horen we ervan.
Help Jij ons om de moed niet te laten zakken
En om een boodschapper van hoop te zijn.
Daarom bidden wij...

Slotgebed

Heer God,
jouw woorden hebben ons getroost.
Met lieve mensen weten wij ons verbonden.
Mogen allen die van ons zijn heengegaan
verblijven in je grote en warme licht.
Amen.

Slotlied: Ik had een droom van een wereld

Ik had een droom van een wereld,
wereld waaraan we samen bouwen,
droom van een wereld, wereld heel nieuw.

1.
Wegen bouwen, maar dan allen samen,
handen reiken, maar dan allen samen,
op weg trekken met ons allen samen,
wegen verleggen en hand in hand trekken naar een nieuwe tijd.

2.
Harten geven, maar dan allen samen,
beter leven, met z'n allen samen,
angst verjagen bij ons allen samen,
geven ons hart aan mekaar om te leven in een nieuwe tijd.

3.
Echter leven, maar dan allen samen
leven bouwen, met zijn allen samen
leven geven, aan ons allen samen
bouwen aan 't leven en houden van 't leven in een nieuwe tijd.

uit: Zingen in de kring, Chirojeugd Vlaanderen

Viering 5: Als Halloween en Allerzielen samen vallen

Deze viering probeert een samenhang te vinden tussen Halloween en Allerzielen. Ze heeft tot doel het denken rond de dood met als kernbegrip 'angst' uit Halloween te mildereren en plaats te maken voor het begrip 'wees niet bang' uit de Bijbel.

Vooraf

Deze viering kent een voorbereidingstijd die met creativiteit en muziek rond Halloween wordt gevuld.

Eveneens wordt een oproep gedaan naar gedachtenisprentjes en/of foto's van mensen die gestorven zijn.

De tijdsduur van de viering zelf is aanpasbaar aan elke groep. Uit de twee delen kan je steeds het lied, het gedicht of het verhaal weglaten.

Aan het kantelmoment en lichtritueel met afsluitend gebed raak je best niet.

Vorbereiding

met de leerlingen

Het maken van pompoenlampen.

Verhalen, poëzie en tips om dit tot een geheelgebeuren te maken zijn te vinden op de site waar ook wij voor deze viering inspiratie hebben gevonden: <http://users.telenet.be/HappyHalloween>.

met het team

Het maken van een houten kruis of bord waar men de foto's en/of gedachtenisprentjes kan aan ophangen met een duimspijker of buddies. Onder elk prentje wordt een houten blokje (stukje pannenlat van 3 op 3 cm) gekleefd met silicone. Op deze blokjes komen tijdens de viering het theelichtje uit de pompoen.

Het opzoeken van aangepaste muziek

deel 1 van de viering macabere muziek vb dance macabere

deel 2 van de viering hemelse muziek vb: Enya

Opening

De viering start in een half duistere ruimte waar men de pompoenen met de brandende lichtjes heeft opgesteld. Er klinkt macabere muziek, niet te luid maar inleefbaar.

De kinderen komen rustig binnen en laten de sfeer over zich komen.

Gedicht

- kan door een kind voorgedragen worden -

Angst

Heb jij schrik
voor een draak
een monster
een spook?

Dat heb ik
soms ook
En weet je
wat ik dan doe?

Ik haal diep adem
en roep hard
"boe-boe-boe!"

En weet je?
Dat helpt soms een beetje.

Lied

Je kan uit Samson : 'als je bang bent moet je fluiten' gebruiken

Een raar verhaal

Halloween de dag dat men griezelige verhalen vertelt om bang te maken.
Mag ik er één vertellen?

Op een dag, wilde een man naar een rommelmarkt in de buurt. Deze man hield van oude spulletjes, en zocht zoveel mogelijk van dat spul. Achterin, een beetje afgelegen van de rommelmarkt, dicht tegen zijn huis, zag de man een kraampje staan met een oude man als verkoper. Hij verkocht oude spulletjes. De spulletjes stonden hem niet zo zeer aan, maar onderaan het oude rommel, stond een oude spiegel, met doodskoppen afgebeeld. Hij vond dit prachtig, en vroeg de prijs. De verkoper zei dat hij die toch niet verkocht kreeg, en maar 10 euro vroeg. De man was heel tevreden met de aankoop, en hing deze op in zijn slaapkamer. 's Nachts toen hij nog beneden was, hoorde hij een vreemd geluid vanuit zijn slaapkamer, en ging eens kijken wat dat geluid kon zijn. In zijn slaapkamer ging hij kijken, en zag dat zijn spiegel verdwenen was. Hij verwittigde de politie, maar er was niet het kleinste spoor van inbraak.

De nacht nadien (Halloweennacht), was hij opnieuw nog beneden, en alweer hoorde hij geluid in zijn slaapkamer. Dit keer durfde hij niet zo snel naar boven gaan, want buiten had hij net een vreemd geluid gehoord, net zoals hij in z'n slaapkamer hoorde. Hij hoorde het geluid luider en luider worden, en heel stiller, ging hij traagjes zijn krakende trappen op. In zijn slaapkamer zag hij zijn spiegel terug. Hij was bang, maar tegelijkertijd tevreden dat zijn kostbare spiegel terug was. Hij keek eventjes naar de spiegel. Maar opeens zag hij in de spiegel... een raar misvormd gezicht, het was een verschrikkelijk gezicht, monsterlijk!! Het gedaante gaf hem het teken dat hij dichterbij moest komen. Hij kwam dicht, en dicht tot plots, er 2 armen uit kwamen, en het gedrocht hem mee trok in de spiegel. Eén jaar later was het weer rommelmarkt. De vreemde man was terug op dezelfde plaats als hij voordien stond. De spiegel had weer interesse opgewekt bij een antiekverzamelaar.

Overgang

Dit kantenbeuren is van enorm belang. Gelieve hier tijd en sfeer aan te geven!

- Nog even de macabere muziek op de achtergrond –

Halloween

Lichtjes en verhalen

Muziek en verkleiding

Ze proberen ons bang te maken

'Bang maken' we proberen het allemaal wel eens.

'Bang zijn' niemand van ons houdt ervan.

Pompoenen met gekke en griezelige snuiten staan hier voor ons.

Hun lichtjes in de duisternis maken griezelige schimmen.

Spoken en verhalen van doden ze proberen ons te doen rillen.

Maar, mag ik je eerlijk zeggen je hoeft van hen niet bang te zijn!

Halloween duurt maar even

- De macabere muziek verdwijnt en gaat over in hemelse muziek -

Wat we nu gaan doen duurt eeuwig.

- men brengt de grote paaskaars naar voor en plaatst die bij het bord of het kruis met de foto's en gedachtenkaarten -

Deze kaars is groot, zeer groot zelfs.

Veel groter dan alle kaarsjes van de pompoenen samen.

Deze kaars draagt tekenen die vertellen over Jezus.

Hij die aan vele mensen heeft verteld 'je moet niet bang zijn' en 'Ik zorg voor alle mensen klein en groot, levenden en zij die gestorven zijn' en 'In het huis van mijn Vader is plaats voor iedereen.'

Gedicht

- kan door een kind voorgedragen worden -

Waar?

Waar ben je nu, vraag ik me af.

Ik kan je nog niet missen.

Waar ben je nu, vertel me dat.

Ik wil je nog niet kwijt.

Waar ben je nu, ik heb je nodig.

Ik zal je nog vaak zoeken.

Waar ben je nu, zie jij me nog?

Jij blijft bij mij, altijd.

Verhaal

Anders dan bij Halloween-verhalen wil ik je een verhaal vertellen waarbij alle angsten verdwijnen.

Neen geen spoken of skeletten maar.....

Luister.

Hier bestaat de mogelijkheid om te vertellen aan de hand van een knuffelpop in de vorm van een rups. Deze is omkeerbaar tot een vlinder. Deze pop is te koop in de religiewinkel De Bron te Harelbeke (gegevens achteraan).

Papillia de rups keek de andere dieren van de boom bedroefd aan. 'Ik voel me zo moe en versleten, het is afgelopen met me.'

De anderen schrokken. Ze woonden al heel lang met Papillia in dezelfde boom. Nu hing ze daar zo

vreemd aan de lange draad die ze nog zelf had gemaakt. De wind liet haar draaien en zwaaien. 'Zóóó moe... zóóó moe...' zuchtte ze met de wind mee. Toen rolde ze zich op en draaide zich in haar eigen draad. Steeds verder slingerde de draad om haar heen. Op het laatst zag je alleen nog haar kopje. 'Tot ziens,' zei ze nog zachtjes. Wèg was haar prachtig groen gespikkelde lijfje, verdwenen in een grauwgrijze huls. Een harde windvlaag liet de draad knappen. Daar rolde het vreemde langwerpige ding waarin Papillia zat op de grond. De andere dieren van de boom renden er naartoe en bleven geschrokken om haar heen staan.

'Die is dood,' zei de sprinkhaan. 'Zo dood als Piet de Pier,' bromde de kever.

'Zien we haar nu nooit meer terug?' De krekel wreef bedroefd met zijn voorpoten over zijn hoofd, wat een klagelijk geluid gaf. 'Ze was mijn vriendinnetje.'

'Nee, dood is dood,' zei de kever, 'het is jammer, ik vond haar ook aardig en ze had zo'n leuke manier van lopen.'

De krekel hield op met wrijven en keek de anderen vragend aan. 'Maar ze zei toch "tot ziens"?'

'Hoe kan dat nou, je ziet toch dat er geen leven meer inzit?' De sprinkhaan tikte tegen het ding.

'Kom, we zullen haar op een rustig plekje leggen, help es een pootje?'

Met z'n allen probeerden ze - wat er nog van Papillia over was - naar een afgelegen hoekje te schuiven. Ze zetten hun poten schrap, duwden en sleepten. Dat was zwoegen!

Eindelijk lag Papillia in haar omhulsel op een beschutte plek tussen de wortels van de boom. Haar spelkameraadjes legden er stil een blad overheen.

'We zullen haar heel erg missen,' zei de kever.

'Tsjá,' zuchtten de anderen en de sprinkhaan zie: 'Het is een droevige dag, het leven in de boom zal nooit meer hetzelfde zijn na vandaag.'

'En tóch zei ze "tot ziens",' hield de krekel vol. Hij legde stiekem een heel klein bloemetje op het blad.

Iedereen ging weer aan het werk. Maar het wilde niet lukken die dag. Aldoor moesten ze denken aan wat er met Papillia gebeurd was. Ze raakten er niet over uitgepraat en waren droevig gestemd.

Zonder Papillia zou het niet half zo gezellig zijn in de boom.

De krekel miste haar het meest. Hij kon alleen nog maar droevige liederen tsjilpen.

Ondertussen werd het kouder en kouder. De dieren zochten een schuilplaats voor de winter. Het werd stil in het bos. Geruisloos kwamen witte vlokken naar beneden zweven. Die dekten alles toe.

Na lange tijd wachten kwam de lentezon met haar warme, troostende stralen. De sneeuw sijpelde weg in de bosgrond. Het bos leefde weer op. Aarzelend probeerde de krekel een lenteliedje.

Ook de plek waar Papillia in haar omhulsel lag werd door de zon verwarmd. Toen gebeurde er een wonder, maar niemand die het zag. Er bewoog iets! Er ging een siddering door het grauwe ding heen.

Het barstte open! Daar was een schittering van rood en bruin en stralend wit! Twee vleugels ontvouwd en een rank lijfje strekte zich uit. De vleugels klapwiekten aarzelend. Daar vloog een ragfijne vlinder de zon tegemoet. Dartelend zeilde ze door de lucht en ze probeerde van alles uit. Ze zag dat de wereld veel meer was dan de bomen. Vrij voelde ze zich en onbegrijpelijk gelukkig.

Heel ver beneden zag ze haar vrienden en vriendinnen. Ze zou wel naar het toe willen om te vertellen hoe groot de wereld was. En ook dat ze zich geen zorgen om haar hoefden te maken. Haar leven is zo luchtig en licht. Nog nooit had ze zich zo compleet gevoeld, zo op en top Papillia. Zouden ze daar beneden weten dat de zon er altijd was, ook achter de dikste wolken?

Ze vloog in steeds lagere cirkels om de boom heen en praatte aan een stuk door. Ze keken wel even omhoog maar herkenden haar niet en begrepen haar niet. Ze spraken niet meer dezelfde taal en ze konden zo hoog niet vliegen.

'Oh, als ze eens wisten...' dacht Papillia.

Toen liet ze zich drijven op de wind. Het ging heerlijk.

Bron: onbekend, gevonden via de Thomassite (zie achteraan)

Lichtritueel

Met hemelse muziek op de achtergrond nemen we één voor één de lichtjes uit de pompoenen en gaan ze op de blokjes plaatsen voor de foto's/herinneringskaartjes die de kinderen hebben meegebracht.

We kunnen dit doen door telkens de namen voor te lezen van de persoon die het meebracht en de persoon voor wie het lichtje is.

Ja, je moet ze niet vergeten, de mensen die gestorven zijn.

Ja, je mag hen nog van alles vertellen en toevertrouwen

ja, ze zijn er nog en je hoeft niet bang te zijn van hen

Daarom plaatsen we een lichtje bij de oma van Kelly uit de 4de klas

een lichtje bij

een lichtje bij.....

*Wanneer alle theelichtjes er staan,
onsteken we vanuit het laatst geplaatste theelichtje
het licht van de Paaskaars.*

En ik mag ook het licht ontsteken van Jezus

Hij is bij ons en bij al deze mensen voor wie onze kaarsjes branden.

Deze kaars kan langer branden dan alle kleine kaarsjes samen.

Wees dus niet bang, je bent nooit alleen.

We bidden tot slot

*God, het doet soms pijn
als ik denk aan mensen die er niet meer zijn.
Ik droom soms nog
van die heerlijke momenten met hen.
Ik herinner mij nog levendig
het afscheid van hen.*

*God, jij hebt ons gezegd
'wees niet bang, ik zorg voor hen'
Mogen wij het u vandaag nog eens vragen...
Wil je voor iedere van hen zorgen
en hen bij u thuis laten wonen voor altijd?
Ja voor altijd!*

De hemelse muziek blijft nog even spelen terwijl de kinderen rustig de ruimte verlaten.

Het kruis of bord met foto's en gedachteniskaartjes krijgt een centrale plaats op school. Ook de Paaskaars staat er bij.

Viering 9: Het verleden verdient een mooie toekomst

Een jaardienst met en voor korpsen die collega's en leerlingen gedenken

Als het leven ons kleiner maakt,
onze dromen aantast, onze krachten sloopst,
help ons dan, God, om stiller te leven
en in vrede los te laten wat we toch niet vast kunnen houden.
Help ons om ja te zeggen tegen het onvermijdelijke,
ontgoocheld misschien,
maar niet wrokkig;
armer geworden,
maar dankbaar voor de weg
die we samen mochten gaan.

Frans Cromphout

Begroeting in dit uur van gedachtenis

November huivert in klamme dagen.
De zomer wordt gedooft en de winter is nakend.
November raakt de rand tussen hier en de overkant.
Naar die overkant gingen onze geliefden ons voor.

Van harte welkom allemaal op de eeuwigheidsviering van onze scholengemeenschap.
Het verleden verdient een mooie toekomst.

Die bij leven en dood ons nabij blijft roept ons hier samen:
Vader, Zoon en heilige Geest.

Wij gedenken wie gestorven zijn,
die ons het leven schonken,
hun liefde, hun vriendschap,
die ons leerden geloven.
Hen gedenken betekent weten van verdriet
omdat hun leven ten einde ging,
maar dankbaarheid om wat zij ons gaven
en onze levens vulden.
Laten zij niet vergeten raken;
laat het werk van hun handen,
dat nu ons is toevertrouwd,
niet tevergeefs geweest zijn.
En verzamel Gij hun namen
bij uw getrouwen
en verbind die
aan de naam van uw lieve Zoon,
in uw eeuwig licht. Amen.

Sytze de Vries

Niet te schatten sinds wanneer
al dat gepraat over U, al die boeken.

Niets bereikt U
niemand haalt U dichterbij.

Enkel te zingen
zijt Gij.

Huub Oosterhuis

De gestorvene ...

Zeven maal om de aarde te gaan
als het zou moeten op handen en voeten
zeven maal om die ene te groeten
die daar lachend te wachten zou staan
zeven maal om de aarde te gaan
zeven maal over de zeeën te gaan
schraal in de kleren wat zou het me deren
kon uit de dood ik die ene doen keren
zeven maal over de zeeën te gaan
zeven maal om met zijn tweeën te staan

....

kon uit de dood ik die ene doen keren
zeven maal over de zeeën te gaan
zeven maal om met zijn tweeën te staan.

Tekst: Ida Gerhardt

Zang: Trijntje Oosterhuis, cd: Ken je mij

Ontferming in dit uur van gedachtenis

We worden stil
en maken ruimte
om tot onszelf
tot God te komen.

Dat we -zo kwetsbaar als we zijn-
gelooven in eeuwig leven.

Dat we - zo vergankelijk als we zijn-
vertrouwen op oneindig leven.

Dat we - zo twijfelend als we zijn-
ten diepste weten dat U ons draagt.

Gebed

*God,
wij mogen hier en nu
binnentreden in de ruimte van Uw woord.
'Gij zijt de lucht om ons heen.'
Adem ons open.
Open hart en geest; maak ons ontvankelijk.
Geef het ons te luisteren: één en al oor naar U toe.*

Dienst van woord en gedachtenis

Horen, verkondiging en overweging

[1] [3]

Er was iemand ziek, een zekere Lazarus uit Betanië, het dorp waar Maria en haar zuster Marta woonden dat was de Maria die Jezus met olie gezalfd heeft en zijn voeten met haar haar heeft afgedroogd; de zieke Lazarus was haar broer. De zusters stuurden iemand naar Jezus met de boodschap: 'Heer, uw vriend is ziek.'

[18] - [20]

Toen Jezus daar aankwam, hoorde hij dat Lazarus al vier dagen in het graf lag. Betanië lag dicht bij Jeruzalem, op een afstand van ongeveer vijftien stadie, en er waren dan ook veel Joden naar Marta en Maria gekomen om hen te troosten nu hun broer gestorven was.

[34] - [36]

Jezus zag hoe zij en de Joden die bij haar waren weeklaagden, Diep bewogen vroeg hij: 'Waar hebben jullie hem neergelegd?' Ze zeiden: 'Kom maar kijken, Heer.' Jezus begon ook te huilen, en de Joden zeiden: 'Wat heeft hij veel van hem gehouden!'

Johannes 11

Je dreef
de kooplieden uit de tempel.
Je leerde
de wetgeleerden je wet.
Je hebt de wind
geleerd te zwijgen.
Ik dacht:
die man is van arduin
een stenen God.
Maar dan zei iemand:
'je vriend die Lazarus is dood'.
Ik zag je tranen:
een gebroken man;
en toen heb ik gezien
dat je zo menselijk bent.

Michiel T' Joen

Pleidooi voor verdriet

Als ik wist hoe alles kwam
Verdiende ik mijn boterham
Met voorspellen wat er komt
& werd plan b steeds weggegomd.

Ontdooi me Vergooi me
Verdwaas me Verbaas me
Verdoof me maar Beloof me
Dat je er altijd zal zijn

Wordt de zee zichzelf nooit moe
Wanneer is wind aan liggen toe
& hoe betrouwbaar tikt de tijd
Binnen de oneindigheid

Verblind me Verslind me
Verdwaas me Verbaas me
Shokeer me maar Bezweer me
Dat je er altijd zal zijn

Ontdooi me Vergooi me
Verdwaas me Verbaas me
Verdoof me maar Beloof me
Dat je er altijd zal zijn

Bart Peeters
cd: De hemel in het klad

Gedenken

*Draag mij God, in barmhartigheid,
til mij op uit al mijn kleinheid.
Koester mij in barmhartigheid,
Vader – Moeder, God met ons.*

melodie: Confitemini Domino- Taizé

Voor de kinderen die stierven voor hun tijd,
maar even mochten proeven van het leven...
Voor de kinderen die stierven in oorlog, rampen en hongersnood.
Hun namen lees je (n)ergens.
Voor je eigen kind dat stierf
je kunt die naam niet vergeten.
Je hoopt dat geen enkele naam verloren gaat.

Voor de jongeren die stierven voor hun tijd...
Geniet maar als je jong bent, zeggen de mensen, want later kan het niet meer
en ineens is er geen later meer.

Voor jou, als het om je eigen zoon of dochter gaat,
of als je lieve zus of je sterke broer naar de overkant is vertrokken...
Iedereen leeft met je mee
maar de pijn draag jij alleen.
Je hoopt dat geen enkele naam verloren gaat.

Voor de vaders, de moeders die stierven voor hun tijd...
Je kinderen en kleinkinderen hadden je nog zo nodig.
Ze moesten nog zoveel van je leren.
Elk kind hoopt bovenal dat jouw naam niet verloren gaat.

Voor de man en de vrouw
die stierven voor hun tijd...
Een koud bericht dat alles anders maakt
met zijn tweeën veranderd in alleen.
Je komt er wel doorheen, zeggen de mensen
maar er klinkt twijfel in hun stem
en mensen vergeten zo vlug...
Je hoopt dat geen enkele naam verloren gaat.

Voor de oude man, de oude vrouw die stierven.
Het is altijd te vroeg, maar eens komt de dood.
De mensen zeggen:
"wie oud is kan er beter tegen,
die is niet meer zo bang",
maar jij weet wel beter.
Je hoopt
dat ook oude namen niet verloren gaan.

We bidden voor allen die achter bleven
in een omgeving waar iemand stierf:
blijf geloven dat het kan,
dat wanhoop hoop wordt,
en herfst, lente.
Dat de tranen die geweend worden,
niet enkel parels zijn van verdriet en pijn,
maar ook tekens van een zoektocht
naar de kracht van het leven.

En je hoopt dat in je zoektocht
geen enkele naam verloren gaat.
Dat vragen wij,
samen met Jezus, de Levende.
Amen.

Dienst van tafel en gedachtenis

zie <http://www.kuleuven.be/thomas/pastoraal/vieringen/>

Onzevader

een stille groet
een stil gebed
voor onze dierbaren
- met alle eerbied

een arm gebed
voor ieder van ons
- met geloof, liefde en hoop

een dankbaar hart
voor elke herinnering
- met speelse zachtheid

een zwijgzaam woord
voor al wie pijn lijdt aan het gemis
- alle sterkte

nieuwe liefde
voor onze weg
- met Zijn inspiratie

Uit 'kom naar buiten' – Frans van steenberg

Vrede

Communio-gedachte

Er bij blijven...

Misschien is dat wel het allermoeilijkste
voor mensen in ontmoetingen
met mensen die lijden: erbij blijven...

Niet weglopen maar blijven
machteloos wellicht maar blijven
hoogstens kunnen luisteren
soms zonder een touw te kunnen vastknopen
aan wat je hoort
omdat de ander in verwarring is, maar blijven...

Soms niets horen dan een schreeuw
misschien vloeken
en dan aandrang hebben tot vermaan
maar blijven en luisteren.
Soms luisteren naar alleen maar wanhopige stilte
terwijl je als moderne mens
daar het meeste bang voor bent
Stilte... en toch blijven...

Niets helemaal niets meer kunnen doen dan blijven
zelfs als je weggejaagd wordt
op bereikbare afstand blijven
zodat wie lijdt
nooit helemaal alleen is...

Van hieruit: vanuit gedachtenis tot verbonden leven gezonden

Zegen

De hulp van God blijve altijd met ons.
Heer, verhoor ons.

Zijn genade met allen die in Christus
met ons verbonden zijn.
Christus verhoor ons.

Mogen de overledenen
door de barmhartigheid van God
rusten in vrede.
Heer, verhoor ons.
+

Slotlied : een ster draagt jouw naam:

tekst: Annelies Vanderbeke / muziek: Ignace Baert
www.onsmagjetvragen.be

wie kan me overtuigen
misschien ben jij nog hier
ik voel je soms dicht bij me
als de klank van mijn klavier

en als het dan heel stil is
dan hoor ik weer jouw stem
alsof jij vanuit de hemel
mij inspiratie zendt

ik maak voor jou muziek
en door jou klinkt zij uniek
je bent ver maar
nog in alles zo dichtbij

Maar lief, slaap maar lekker door
jouw ziel, leeft nog altijd voort
een ster draagt nu jouw naam
en ze straalt voor mij

ik zie geen druppel water
maar toch een regenboog
zo droom ik nog wel vaker
van een leven zonder dood

bekijk ik dan een foto
van jou en mij op reis
dan is dit slechts de echo
van een vervlogen paradijs

het kan nooit meer zo zijn
er blijft altijd wel pijn
en toch blijf jij
voorgoed een deel van mij

Maar lief, slaap maar lekker door
jouw ziel, leeft nog altijd voort
een ster draagt nu jouw naam
en ze straalt voor mij

als alles nacht geworden is
alleen nog dood en einde

laat Mij dan

je horizon
je belofte
zijn

zegt God
je zal opstaan

bron ons onbekend

Gebedsviering met de school op de vooravond van een uitvaart

Deel 2

De dood van een leerling, een meester, de directeur is een zeer ingrijpend gebeuren in het leven van de school, van elke collega, van ieder kind. Als eerste reactie zijn we onthutst, staan we perplex, door verdriet overmand, weten we niet wat er nu eerst moet worden gedaan.

Na een eerste samenzijn met tranen en vele vragen, komt er de verantwoordelijkheid dit sterven te ver-werken met de gehele school samen. Ver-werken is werken, is: ter sprake brengen, inspiratie zoeken, verdriet delen, creatief zijn, brieven schrijven, afspraken maken, liturgie voorbereiden...

Ieder kind, ieder mens is uniek. Dus ook zijn of haar sterven. Probeer dan ook, als u het overkomt, vanuit de unieke persoon te vertrekken om een viering op te bouwen. Ook de klas, de school heeft eigen ervaringen, een eigen verleden,... Neem dit zeker mee in de voorbereiding. Mogen we dus uitnodigen om geen vieringen zomaar over te nemen, maar ze als inspiratie behulpzaam te laten zijn... Veel moed!

Bij het overlijden van een leerling, kiezen we om met de gehele school op de dag voor de uitvaart een gebedsviering in de kerk te houden. Immers, het is onmogelijk dat alle leerlingen van de school in de uitvaart aanwezig kunnen zijn. Toch is het voor alle leerlingen belangrijk om afscheid te nemen, om deze week van intens rouwen af te ronden, om daarna een nieuwe start te nemen.

'Afronden' en 'een nieuwe start nemen', wil echter niet zeggen dat we hiermee het rouwproces afsluiten, zeker niet. Het is belangrijk dat ons verdriet zichtbaar blijft: op de bank van de leerling brandt een kaarsje, de rouwlintjes hangen in de boom, de foto prijkt op een centrale plaats in de school, ...

Een andere reden voor deze aparte gebedsviering is het gegeven dat er 'meer is dan de school'. De uitvaart wordt voorbereid door de familie, de vriendenkring, de parochie. De school kan een inbreng hebben, maar mag niet overheersend aanwezig zijn. Ook de jeugdbeweging, de sportclub, de vrienden van de tekenacademie treuren om de gestorven vriend...

De familie van de gestorvene, evenals de (groot)ouders van alle leerlingen worden uitgenodigd naar de gebedsviering met de school.

In de volgende vieringen hebben we de naam van de leerling, de leerkracht, de directeur vervangen door het neutrale 'onze vriend', 'ons vriendje', de meester, de directeur. Dit doen we in volle respect voor de eigenheid van de personen voor wie de viering is opgemaakt.

Mocht het gebeuren dat je een tekst overneemt, vergeet dan niet goed na te lezen of alles correct gepersonaliseerd is (ook alle 'hij' en 'zij' 's!).

Viering 7: Over de grote rivier...

Na één week bang afwachten is een leerling gestorven.

Tijdens die week en bij het sterven werden de gebeden uit de respectievelijke gebedsdoosjes (uitgave De Talentade) aangepast aan de concrete situatie...

Tussen het sterven en de uitvaart was er elke dag met alle leerlingen van de school, ook de kleuters, een bijzonder moment in de inkomhall waar een rouwhoekje werd gemaakt. Vanuit dit moment werd meestal een opdracht meegegeven...

- een tekening, briefje, herinnering, wens... neerschrijven voor de herinneringsdoos
- een paars lint hangen in de boom op de speelplaats
Deze boom wordt onze verdrietboom.
Iedereen mag zien dat we verdrietig zijn.
Als de lente komt en de boom terug blaadjes krijgt, zal ons verdriet er nog zijn, maar zachter, meer aan de binnenkant, niet iedereen zal het nog zien...
Enkele dagen later plantte de klas van de overleden leerling bloemknolletjes rond de verdrietboom. In de lente, als de bloemen in zijn lievelingskleur zullen bloeien, wordt onze verdrietboom ook onze troostboom...
- een grote witte ballon naar de hemel sturen met een boodschap
- een bootje vouwen en een wens opschrijven.

In de klas van de overleden leerling hielpen 2 boekjes het sterven bespreekbaar maken.

Na het verhaal 'dat is heel wat voor een kat' van Judith Viorst en Fleur van der Weel (uitgeverij Gottmer) werd een medaille voor de gestorven leerling gemaakt. Samen met de klas zochten we naar 10 goede eigenschappen van onze vriend. Die medaille werd tijdens de uitvaart bij de urne gelegd.

Met het andere boek: 'Over de grote rivier' van Armin Beuscher en Cornelia Haas (uitgeverij Van Goor) werd ook de gebedswake opgebouwd.

De dag voor de uitvaart was er met alle kinderen vanaf de 3de kleuterklas een gebedswake in de kerk. Omdat de uitvaart zou plaatsvinden met de urne in de kerk, werden de kinderen ook hierop voorbereid. Behulpzaam hierbij is het boekje van Riet Fiddelaers-Jaspers en Jet Willems: "doodgaan is geen feest" (uitgeverij In de Wolken). Aan de begrafenisbegeleider vroegen we een urne om deze tijdens de wake aan de kinderen te tonen.

Vooraf werd gevraagd dat iedere leerling een bootje zou vouwen en daarop een wens zou schrijven.

Opening

Kumbaya my Lord... Kom bij ons, o Heer... Kumbaya my Lord
of een ander lied uit de godsdienstmethode die op school wordt gebruikt.

Kruisteken en situering van de viering

We blikken terug op de voorbije twee weken en benoemen enkele momenten ervan. We plaatsen deze viering als een scharnier tussen de voorbije dagen en de uitvaart van morgen, tussen wat is geweest en de toekomst die voor ons verder gaat waarbij onze vriend op een andere manier verder met ons meegaat.

Naam van de overleden jongen

Er wordt een tekst gekozen uit de herinneringsdoos die deze week in het centrale rouwhoekje stond. De leerling die de tekst schreef, leest die ook voor.

Hierop volgt een instrumentaal stukje door een leerling van de 6de klas
De medaille met 10 goede eigenschappen (zie hierboven) wordt bij de foto gelegd.

Gebed

*God,
vandaag voelen we ons helemaal anders.
... is gestorven.
We hoopten nochtans dat de dokters hem zouden kunnen helpen!*

*Wij hebben verdriet,
zoals Jezus ook verdrietig was toen zijn vriend gestorven is.
Wil je nu dicht bij ons zijn, bij de kinderen van de klas,
bij zijn vrienden, bij zijn mama en papa, zijn....*

*Is ... nu bij jou, God?
Zorg jij nu goed voor hem?
Wat is het jammer dat kinderen sterven moeten...
Help ons allemaal elkaar te troosten door lief voor elkaar te zijn...*

Verhaal

'Over de grote rivier'
Armin Beuscher en Cornelia Haas
Uitgeverij Van Goor

Een leerkracht leest het verhaal voor.

Het verhaal kan ondersteund worden met de tekeningen van het prentenboek. Is de groep te groot om met het boek te werken, dan kunnen slides of een PowerPoint hulp bieden.
Om een ondersteunende PowerPoint te maken, kunnen de tekeningen van het prentenboek ingescand of gefotografeerd worden.

Duiding en Bijbelverhaal

Wat jullie niet hebben gehoord, is wat aan de overkant van de rivier is gebeurd.

Terwijl wasbeer aan de ene kant staat te kijken, tot haas verdwenen is, staat Zwaan aan de andere kant van de rivier te kijken. Opeens roept Zwaan: "ha, daar is haas! Welkom, Haas, nu mag je hier thuis zijn."

Zwaan wacht haas op, samen stappen zij verder aan de overkant van de rivier...

Kinderen, wat gebeurt met haas, is wat gebeurt met mensen die sterven. Niemand van ons kan op deze aarde blijven. Meestal worden mensen oud en dan pas sterven ze. Het is niet normaal dat kinderen moeten sterven. We mogen geloven dat ons vriendje aan de andere kant van het leven is, dàar waar wij hem niet meer zien. We kunnen wel heel veel aan hem denken.

Moest ons vriendje dan helemaal alleen naar de overkant? Nee, met de mensen die geloven, onthouden we wat Jezus ons voorgeleefd en verteld heeft.

"Zo waren de vrienden van Jezus op een dag aan het varen op het meer. Jezus was niet bij hen. De vrienden van Jezus waren bang, zo alleen in de boot. Jezus kwam over het water naar hen toe en zei: "Vrienden, wees niet bang, ik ben bij jullie... Kom, Petrus, geef me je hand, dan gaan we samen naar de overkant."

Petrus reikte de hand en samen gingen ze naar de overkant...."

Wees niet bang, zegt Jezus, ik ben bij jullie...

Weten jullie hoeveel keer er 'Wees niet bang' in de Bijbel staat?

365 keren, voor elke dag van het jaar één keer. In welke situatie we ook zitten: wees niet bang, zegt Jezus, ik ben bij je! En helemaal op het eind - laat ons hopen dat we allemaal heel oud mogen worden - want voor ons vriendje is 'helemaal op het eind' wel heel vroeg. Ook aan ons vriendje zal Jezus gezegd hebben: wees niet bang, ik ben bij je, geef me je hand, dan gaan we samen naar de overkant. En aan de overkant van de grote rivier wacht God ons op... God zegt dan: "kijk, daar is ons vriendje, kom, ... ik zal voor je zorgen!"

Wanneer we voortaan muziek maken, wanneer we zingen, zoals olifant en eend en muis, dan hoort ons vriendje ons. Wanneer we deze week elke morgen hebben gezongen en aan ons vriendje hebben gedacht, hoort hij het, voelt hij het. Want weet je nog dat we gisteren zeiden: zijn lichaam is nu weg - zijn buitenkant, dat wat nu dood is, is weg....

Gisteren vertelden we het: er zijn 2 manieren om begraven te worden. De mama en papa van onze vriend hebben gekozen hebben om hem te cremen. Dit is een moeilijk woord dat wil zeggen: door een grote warmte tot stof maken. Dat stof, dat wat overblijft van de buitenkant van ons vriendje komt in zo'n urne (tonen). En deze urne wordt dan in de aarde gelegd. Zo zal ons vriendje één worden met de aarde en de kinderen van zijn klas weten: wat in de aarde is, verandert en helpt de bloemetjes groeien (cfr. 'Dat is heel wat voor een kat').

Het mooiste van ons vriendje: zijn vriendschap en zijn liefde en zijn gedachten en zijn vrolijkheid, dat stoppen we niet in de grond, dat bewaren we in ons hart. De "binnenkant" van ons vriendje is nu bij God in de hemel, en ook in een beetje in ons hart.

Maken we het dan even heel stil, en denken we heel hard aan ons vriendje,

Daarna vormen we met zijn klas een kring rondom de foto ...

Samen zingen we:

Het Onzevader

Onze bootjes naar Engelen-land

Dinsdag is de ballon vertrokken naar Engelen-land.
En we weten dat hij aangekomen is!!!

Op de bootjes hebben jullie een wens geschreven. Die wens gaan we nu op de rivier plaatsen, de grote rivier... Na de viering zal ik de bootjes meenemen en brengen naar de grootste rivier die er is: de zee! Ook deze bootjes zullen naar Engelen-land varen. De zee, de grote rivier zal de wensen die er op geschreven staan brengen tot bij onze vriend.

Eén voor één zullen we ons bootje naar voor brengen, rond de foto. Ieder van ons krijgt dan ook een heel mooi gedachtenisprentje: een tekening uit het prentenboek dat zegt dat we altijd aan ons vriendje mogen denken, dat hij dat zeker zal voelen!

....

Lied

Nu moeten we zeker toch nog even samen zingen.

Ik mis hem zo mijn kleine hamster.
Hij had zo'n grappig snuitje.
Waarom moest hij een spuitje?
Zal ik hem nooit meer zien?

Doodgaan is niet leuk,
een beetje eng misschien,
't Is reizen naar een land
dat wij niet kunnen zien.

Ik mis haar zo mijn oude oma,
ze was altijd zo aardig.
Wordt ze nou nooit meer jarig?
Zal ik haar nooit meer zien?

Doodgaan is niet leuk.
't Is reizen door de nacht.
Maar eenmaal kom je aan
Waar Jezus op je wacht.

Elly en Rikkert, Uit de godsdienstmethode Manna 3

- Voor deze gelegenheid had een leerkracht een nieuwe strofe gemaakt, eigen aan deze situatie -

Zegen

Viering 8: Wat is in een naam?

Het leidmotief van de gebedswake is de naam van de leerling die gestorven is...

Elke letter van zijn naam staat voor een herinnering...

L, lachen, lief, leuk, lichtblauw / T, toneel spelen, toetsen maken, troosten...

Elk stukje van de viering kent volgende opbouw:

De letter wordt naar voor gebracht en op het (lege) altaar geplaatst.

Een medeleerling van de klas leest een herinnering bij die letter voor.

Een ander leerling steekt een kaarsje aan bij de letter.

Daarna wordt ofwel een kort stukje tekst door een leerkracht, een instrumentaal stukje muziek door een leerling of een lied door een klasgroep gebracht.

Op het eind van de viering krijgen alle leerlingen een gedachtenis in de vorm van een bladwijzer met: een foto van de leerling, geboorte- en sterfdatum en één van de teksten.

Vooraf

Een schrijnwerker maakt de naam van de leerling in grote letters die zelfstandig kunnen rechtstaan.

De letters krijgen elk een verschillend, fel kleur.

Alle kinderen van de school maken een bloem of een vlinder.

In de kerk

Het altaar is leeg. De ruimte waar morgen de kist zal staan, is vrij gemaakt.

In deze ruimte staat een grote foto van de jongen.

Bij het binnenkomen is er rustige muziek.

De kinderen komen de kerk binnen, gaan allen via het midden naar voor, leggen hun bloem of vlinder rond de foto, - in de ruimte waar de kist zal staan - en gaan zo naar hun plaats...

Enkele teksten uit deze viering

Wat is in een naam?
Een droom, een kind
een toekomstwens
geboren zijn
en 'zo zal je heten'.
iemand worden: onze vriend.

Genoemd en geroepen
betekenis gekregen
geen tweede als jij.

Wat is in een naam?
Een leef-tijd
een afscheid
volte en leegte
een naam gaat voorbij.
Maar niet de jouwe,
niet jouw naam,
NIET JIJ.

Uit 'als vlinders konden spreken', Yvonne van Emmerik
Uitgeverij DABAR-LUYTEN

We steken een kaars voor je aan,
we dragen je hoog
en diep in ons hart.
In het licht van de vlam
noemen we jouw naam.
We zullen je nooit vergeten,
in ons hart daar woon jij
daar blijf je voor altijd bestaan.

Uit: 'Als ik aan je denk, moet ik huilen', Ina Sipkes de Smit
Uitgeverij Ten Have

We blijven altijd aan je denken.
Hoe je liep en hoe je lachte,
hoe je keek.
Ook je naam blijft altijd bij ons
want van jou is er geen tweede.

En door steeds je naam te noemen
zullen we jou nooit meer vergeten
zal je niet verdwijnen
ook al krijgen we nooit meer antwoord.
Onze gedachten laten jou niet in de steek.

Uit 'Als vlinders spreken konden', Yvonne van Emmerik
Uitgeverij DABAR-LUYTEN

Je naam gaat van mond tot mond,
gaat door de straten,
blijft hangen in huizen,
je echo waart rond.

Je naam als een luchtballon
- zonder die draad om
je bij ons te houden -
zweeft weg naar de zon.

Je naam moet hier blijven
dus zullen we die schrijven
en altijd weer noemen.
Je naam zullen we zingen,
met liefde omringen,
jouw naam zullen wij roemen!

Uit 'Als vlinders spreken konden', Yvonne van Emmerik
Uitgeverij DABAR-LUYTEN

Als een rups al mag vlinderen
De boom nieuwe knoppen krijgt,
Als een graankorrel brood wordt
En de druif klare wijn,
Wat zal er dan wel
Voor de mensen, voor de kinderen,
Wat zal er dan wel voor ons weggelegd zijn?

Uit 'Als vlinders spreken konden', Yvonne van Emmerik
Uitgeverij DABAR-LUYTEN

Enkele liederen voor deze viering:

Lied: Je was mijn beste kameraad
Een stukje van me zelf
Van 's morgens vroeg tot 's avonds laat
Nochtans geen echte held.
We hebben samen veel beleefd,
Jij kon me altijd best verstaan:
De sterke touwen die je weeft,
Dezelfde tocht, dezelfde baan.

Waarom juist jij? Waarom juist jij?
Waarom is alles, alles stil,
Waarom is alles nu voorbij?
Waarom juist jij? Waarom juist jij?
Kan ik je niet meer zien
Of horen hier bij mij?

Je zei: "Het leven is maar kort",
Ik lachte om die grap,
Ik zei: "het leven is een sport,
Een drink, een warme hap".
Jij hebt gelijk gekregen, want
Nog voor het starten van de reis
Was wat jij droomde al gestrand,
Betaalde jij de hoogste prijs.

Tekst en muziek: Jan Coeck
http://www.photo-music-int.com/music_fundum/pdf/Bes-instr.PDF - lied 23/24

Lied: Soms heb ik veel verdriet,
Want jij, jij bent er niet.
Dan kijk ik naar een bloemetje
En naar een regenboog.
Dan kijk ik naar een sterretje
'k voel tranen in mijn oog.
Want bij die mooie dingen
Denk ik steeds aan jou
En wil ik zachtjes zingen
Dat ik nog van jou hou.

Uit: TOV, 3de kleuterklas

Lied: Waarom huil je nou?
Doet het ergens pijn
wees nu maar stil
want ik wil bij je zijn...

Ik heb jouw tranen al
hier in mijn kruik gedaan
die ik bewaren zal
tot op die mooie dag
dat ik ze drogen zal.

Tekst en muziek: Elly en Rikkert Zuiderveld
cd: Bewaar het in je hart, Elly en Rikkert

Lied: Hups, zei de rups
Hups, zei de rups
En uit z'n gaatje
Kwam een draadje
Hups, zei de rups
Hups, zei de rups
En hij spon en hij spon
Een cocon

Hups, zie de rups
Hups zei de rups
Wel hier en ginder
Ik ben een vlinder
Hups, zei de rups
Hups, zei de rups
En hij vloog en hij vloog
Wat-ie kon
Omhoog naar de zon!

Tekst en muziek: Rikkert Zuiderveld
cd: Bewaar het in je hart, Elly en Rikkert

Een gebed en enkele voorbeden voor deze viering

God,
Wij weten niet waar Je woont,
misschien boven de wolken,
vast heel dicht bij de zon.
God, onze vriend komt eraan,
heel plotseling gestorven,
voorgoed bij ons vandaan.

Doe voor hem open, God,
want wij blijven hier achter,
wij kunnen niets meer doen.
God, onze vriend komt eraan.
Wil Jij hem goed ontvangen,
Je armen om hem slaan?

Hij houdt veel van de zon,
wou altijd buiten spelen.
Nu werd hij zwaar gewond.
God, onze vriend komt eraan.
Wil Jij God voor hem zorgen?
Kunnen we daar van opan?

Uit 'als vlinders konden spreken', Yvonne van Emmerik
uitgeverij DABAR-LUYTEN

Vriend, bij het horen van jouw naam,
zullen we steeds aan jou denken.
Hoe fijn het was met jou erbij.
We zullen je heel hard missen...
Wij bidden voor jou, vriend, dat God nu heel goed voor jou mag zorgen...

Vriend, bij het horen van jouw naam,
zullen we aan je mama en papa denken,
aan je broers en je zus, aan je familie...
Wij willen voor hen bidden,
dat er vele vrienden zijn om hen te troosten
dat ze veel van elkaar mogen houden
dat ze kracht blijven vinden om met de mooie herinneringen aan jou verder te leven...

Vriend, bij het horen van jouw naam,
zullen we er steeds aan denken
hoe broos mensen kunnen zijn,
en dat ook kinderen kunnen sterven...
Wij bidden voor alle kinderen die de voorbije dagen gestorven zijn,
In het bijzonder door de orkaan in Myanmar, door de aardbeving in China,
door honger, ziekte of ongeluk...dat niemand vergeten zal worden.

Viering 9: Ode aan meester

Een leerkracht is plots gestorven. Op school wordt een rouwhoekje gemaakt met o.a. een herinneringsdoos. In deze doos komen in de loop van de week heel veel brieven, tekeningen, herinneringen, ...

De leerkracht wordt begraven in zijn parochiekerk op vrijdag om 10.30 uur.

Met de school (zonder de klas van meester want zij gaan naar de uitvaart) houden we om 9 uur een gebedswake in de kerk. De familie is er niet bij, maar met hun toestemming is de kist reeds aanwezig in de kerk en nemen we met de kinderen plaats rond meester.

Vooraf

- . Alle kinderen maken bloemen:
¼ van A 4 blad, bloem tekenen, fel kleuren, uitknippen
- . De liederen worden geoefend
- . De leerlingen die vorig schooljaar bij meester zaten, schrijven een brief.
Dit is afhankelijk van het tijdstip waarop het sterven gebeurt, is dit later op het schooljaar dan gebeurt dit uiteraard door de kinderen die er nu bij zitten.
Wanneer de kinderen nog te jong zijn, kan dit aan een hogere klas worden gevraagd.
Er worden twee brieven uitgekozen om voor te lezen in de gebedswake
- . Een klas maakt voorbeden
- . Alle werkjes worden in de herinneringsdoos verzameld
- . De bloemen, de herinneringsdoos, de bloemstukjes, ... krijgen een plaats rond de kist

Opening en duiding

Door de voorganger

Instrumentale muziek

Door een collega-leerkracht

Twee briefjes als ode aan meester

Door twee kinderen van de klas die vorig jaar bij de leerkracht zaten.
De briefjes worden bij meester gelegd.

Lied: Als het regent in jouw hart

Refrein door allen: *Als het regent in jouw hart
en je kunt alleen maar huilen,
kom dan bij me, hou me vast,
in mijn armen mag je schuilen*

Voorzang: M'n oma is gestorven
en mijn poesje ging plots dood.
Ik heb nog wel wat foto's,
maar dat is een schrale troost.
Ik zie ze in mijn dromen
en dan lachen ze naar mij,
maar ik mis hun warme knuffel
en dat doet wel eens pijn.

Verdriet is heel vaak huilen
en een droevig aangezicht,
maar soms zit het verborgen
klappen mensen dan juist dicht.
Je kunt er over praten,
en dat helpt je vaak vooruit,
want wie eenzaam zit te treuren,
die gaat heel snel onderuit!

Z'n vrienden legden Jezus
na z'n kruisdood in een graf,
maar groot was hun verbazing
toen de sluitsteen het begaf.
Ze konden 't niet geloven,
maar het gaf hen toch weer hoop.
Ook wij mogen geloven
in een leven na de dood!

Melodie: Tuin van Heden 3, uitgeverij Van In

Verhaal van Jezus in de Paastuin

Averbode's jeugdbijbel, blz. 170-171

Zondagochtend vroeg ging Maria Magdalena met twee vriendinnen naar het graf om voorbereidingen te treffen voor de begrafenis.

Ze vroegen zich af hoe ze de reusachtige steen voor de ingang konden weg krijgen. Toen de vrouwen de tuin op de heuvel bereikten, keken ze verbaasd. De steen lag opzij en de soldaten waren verdwenen. .../...

De vrouwen keken in het graf en zagen dat het leeg was. Verward en ook een beetje bang, renden de vrouwen weg om dit aan de leerlingen van Jezus te vertellen. "Ze hebben Jezus weggenomen en we weten niet waarheen!" riep Maria. De leerlingen geloofden haar niet en dachten dat de vrouwen zich maar wat inbeelden. .../...

Maria Magdalena keerde alleen naar het graf terug en knielde huilend neer. Ineens stond Jezus naast haar. "Waarom huil je?" vroeg Hij.

Maria dacht dat het de tuinman was en keek niet op.

"Ik huil omdat ze mijn Heer weggenomen hebben. Zeg me alsjeblief waar Hij is", smeekte ze.

"Maria", zei Jezus. Maria keek op.

"Mijn Heer!" riep ze. "Vertel aan mijn vrienden dat je Me gezien hebt en dat ik weldra bij mijn Vader in de hemel zal zijn", zei Jezus.

Zielsgelukkig rende Maria naar de apostelen om te vertellen dat ze met Jezus gesproken had.

Voorbeden met refrein

Meester, je hebt je ogen gesloten, voor altijd.

Maar het licht is sterker dan het donker.

We bidden dat de Heer je ogen opnieuw mag openen
om ons vanuit de hemel nog altijd graag te zien

*Luister naar wat wij nu aan U vragen, God
Luister naar ons en wees ons nabij*

Meester, je zag je vrouw en je kinderen heel graag.
Je vertelde graag over je eerste kleinkind ...
We bidden voor iedereen die jou zal missen.
dat ze gesterkt mogen worden om de leegte en het verdriet te kunnen dragen.

*Luister naar wat wij nu aan U vragen, God
Luister naar ons en wees ons nabij*

Meester, als ik één wens mocht doen, dan zou het zijn dat jij terugkomt.
Maar de deur blijft dicht! Dat weten we.
Daarom bidden we dat alle goede dingen
die jij ons leerde onder ons mogen verder leven.

*Luister naar wat wij nu aan U vragen, God
Luister naar ons en wees ons nabij*

In 'Op stap naar... De eerste communie', uitgave van Dienst Parochiepastoraal Bisdom Brugge

Het onzevader
samen bidden

Lied: Eens komt die nieuwe hemel

Uit: liedjes van de Luisterbijbel, met melodie en akkoorden - ISBN 90-6126-588-6

Eens komt die nieuwe hemel, eens komt die nieuwe aarde,
eens komt die nieuwe zon, die nieuwe maan.
Eens komt die nieuwe morgen, eens komt die nieuwe dag,
en zal de duisternis niet meer bestaan.

Een hele nieuwe wereld zonder zorgen, zonder pijn,
waar alle mensen elke dag gelukkig zullen zijn.
Waar niet meer wordt gevochten, waar niet meer wordt geroofd,
dat is het wat de Bijbel ons belooft.

Eens komt die nieuwe hemel, eens komt die nieuwe aarde,
dan delen alle mensen brood en wijn.
Dan drogen alle tranen, is alle angst voorbij,
die dag zal God voor altijd bij ons zijn.

Dan delen alle mensen brood en wijn.
die dag zal God voor altijd bij ons zijn.

We vragen Gods zegen
over meester, zijn familie, over ons allemaal...

Tijdens de uitvaart geeft de klas van meester hem een diploma..

Dit diploma hebben ze gemaakt nadat ze het verhaal 'Dat is heel wat voor een kat' van Judith Viorst en Fleur van der Weel (uitgeverij Gottmer) beluisterd.

In de uitvaart gebeurt dit na de homilie. Het diploma is door een leerling op mooi perkament papier geschreven en werd ingekaderd. Deze kader wordt op een staander, op de kist geplaatst.

Een leerkracht geeft hierbij volgende duiding

“Dat is heel wat voor een kat...” zegt mama.

Roetje, de poes is gestorven. En dat is heel erg.

Mama probeert haar dochtertje te troosten.

Als zij nu eens 10 fijne dingen van poes zou kunnen onthouden.

Wanneer het meisje zich dan verdrietig voelt, kan ze aan die fijne dingen denken...

10 fijne herinneringen, dat zou al heel wat zijn, maar het meisje vindt er maar 9.

Maar mama zegt: negen fijne dingen, dat is al heel wat voor een kat!

De kinderen van de klas van meester luisterden naar dit verhaal.

Zij kunnen voor hun meester zeker wèl 10 fijne dingen noemen.

10 eigenschappen van meester waaraan ze graag zullen terugdenken...

De kinderen hadden vlug meer dan 10 goede dingen...

De 10 opvallendste hebben we er uit gekozen

om een diploma te maken voor meester.

Zo klinkt het: (de woorden van het diploma)

Meester, van ons krijg je 10/10!

Je bent meer dan geslaagd om een goede meester te zijn!

Dank u wel!

Viering 10: De puzzel van het leven

De directeur sterft plots en onverwacht, zelfdoding. De ontredde is niet te benoemen. Er zijn veel meer vragen dan antwoorden. Iedereen in en rondom de school is geraakt door dit sterven. Op de meest centrale plaats van de school wordt een rouwhoekje ingericht. Iedereen wordt uitgenodigd om brieven en tekeningen in de herinneringsdoos te leggen, om iets neer te schrijven in het rouwregister.

Elke klas krijgt een puzzelstuk dat uitnodigt om te vertellen over de directeur. Alle puzzelstukken worden samengebracht in de gebedswake op de dag voor de uitvaart. De echtgenoot en kinderen zijn aanwezig in deze gebedswake.

Ook de kleuters zijn aanwezig in deze gebedswake die plaats heeft in de turnzaal. Vooraf werd de afspraak gemaakt op welke momenten de kleuters de viering zouden kunnen verlaten. Twee kleuterleidsters zouden dit op het moment zelf beslissen.

In de ruimere omgeving van de school wordt op verschillende wijzen over dit sterven gesproken. De leerlingen vangen heel wat op. Misschien leven er bij kinderen verborgen schuldgevoelens, is er spijt om een kwaad woord... In de viering geven we er aandacht aan.

Vooraf

Elke klas krijgt een puzzelstuk in hard tekenpapier. Daartoe worden mooie, felle kleuren gebruikt. In de klas wordt verteld over de directeur. Samen met de leerlingen wordt gekozen welke herinneringen bewaard worden door ze op te schrijven op hun puzzelstuk.

Per klas wordt afgesproken wie dit puzzelstuk zal voorstellen tijdens de gebedsviering. Dit kan door te vertellen hoe er begonnen is aan de puzzel of door één ervaring of anekdote er uit te vertellen / of door te vertellen waarom er bijvoorbeeld één bloem op getekend werd.

Het is goed om de tekst vooraf uit te schrijven en zeker ook te timen, per klas mag dit niet meer dan één minuut duren!

In een fotografiwinkel wordt een houten kader gekocht, in de vorm van een puzzel. In die houten kader wordt een collage gemaakt van de klasfoto's die dit schooljaar werden genomen. Centraal komt het logo van de school.

Er wordt een mooie doos aangekocht om tijdens de gebedswake alle puzzelstukken in te leggen. Ook deze doos kan versierd worden (misschien door kleuters)

De 5de en de 6de klas leren het lied 'een nieuwe hemel en een nieuwe aarde'

Vorbereiding

Naast het klaarzetten van de zaal, wordt het rouwhoekje uit de inkom van de school, naar de zaal gebracht.

De klankinstallatie wordt geplaatst en gecontroleerd

Bij het binnenkomen van de leerlingen is er zachte muziek, voor de kleuters is dit de herkenbare muziek die uitnodigt om rustig te worden.

Opening

De vervangende directeur opent de gebedsviering
We zijn allemaal geschrokken. Het doet pijn dat de directeur gestorven is. Iedereen heeft verdriet. Daarom zijn we hier deze morgen samen. We willen aan God vragen om nu heel dicht bij ons te zijn, om ook bij de directeur, zijn vrouw en hun kinderen te zijn.
Daarom is ook de schoolpastor en de parochiepriester bij ons. Samen met nog andere mensen hebben ze ons de voorbije dagen geholpen bij dit grote verdriet.

De schoolpastor gaat verder.
Samen met jullie hebben we deze week helpen zoeken hoe met zo'n groot verdriet in ons hart, ook kunnen bidden. Hoe we aan God kunnen vertellen hoe verdrietig we wel zijn.
Morgen wordt de directeur begraven in de kerk waar ook wij dikwijls samen zijn om te bidden en te zingen. Vandaag doen we dit hier in de grote zaal.
Maar we geloven dat God nu zeker bij ons is en luisteren zal naar wat hier gebeurt.

Willen we dan eerst een kruisteken maken om ons gebed te openen

Het leven is een grote puzzel

Zoals jullie in de klas één hebben gemaakt, heb ik ook grote puzzelstukken meegebracht. Ons leven lijkt immers op een puzzel. Voor de kleuters is dit nog maar een kleine puzzel met weinig puzzelstukken. Voor die van het 6de leerjaar is die puzzel al heel wat groter.
Hoe langer je leeft, hoe meer puzzelstukken, hoe groter de puzzel. De levenspuzzel van de directeur is dus al een grote puzzel.

Kijk, er is een puzzelstuk van toen hij klein was en zelf nog moest leren fietsen en schrijven en lezen en rekenen. Er is een puzzelstuk van toen hij leerde autorijden en één toen hij in de K.S.A. was en op kamp ging. Er is een puzzelstuk van toen de directeur verliefd was en ging trouwen, puzzelstuk van de directeur als papa en kijk, ook als opa!

In deze doos zitten vele puzzelstukken. Ze vormen samen het leven van de directeur.
Maar ook jullie hebben een stukje van die puzzel.
Jullie mochten schrijven of tekenen wat jullie van de directeur zullen onthouden, wat je misschien nog wilde zeggen, wat je zeker niet zal vergeten.

Eén voor één brengen de klassen de puzzelstukken aan en vertellen er kort iets bij.
We beginnen bij de kleuters.
Deze puzzelstukken worden in de mooie doos gelegd.

De levensdoos van de directeur

Wanneer alle puzzelstukken in de doos liggen, bidt de pastoor:

God,
Dank U wel om alle fijne dingen met de directeur.
Zoveel herinneringen,
zoveel goede dingen,
zoveel mooie dagen die we samen mochten beleven.
Zegen al het goede uit het leven van de directeur.
Mogen wij de mooie puzzelstukken onthouden en de directeur nooit vergeten.
Amen.

Enkele donkere puzzelstukken

De meeste puzzelstukken hebben blije kleuren. Maar enkele zijn ook wat donkerder gekleurd. Ook voor de directeur was niet elke dag hetzelfde.

Misschien moest de directeur ook eens kwaad op jou zijn. Of was jij eens kwaad op de directeur.

Misschien - op een dag dat de directeur het lastig had - was hij niet zo vriendelijk tegen jou en was jij toen wel boos op de directeur. Misschien zei je nog niet zo lang geleden iets dat niet fijn was over de directeur en heb je daar nu spijt van

Maken we het even stil,
proberen we het minder goede dat we zouden onthouden
in ons hart te verwoorden.

Je kan er zeker bij zeggen dat je er spijt van hebt.

Mocht dit nodig zijn, kan je je ook verontschuldigen tegenover de directeur.

We vragen allemaal samen om vergeving,

voor wat niet zo fijn is geweest,

en proberen de directeur te vergeven voor die keren dat hij ons pijn zou hebben gedaan met een
kwaad of onvriendelijk woord.

even stilte, daarna bidt de pastoor voor:

Goede God,

Jij weet wat in ons omgaat,

Jij ziet in ons hart.

Help ons elkaar te vergeven.

Laat de directeur voelen

dat we boven alles wat minder goed zou zijn geweest

hem graag blijven zien

met zijn vele mooie talenten en zijn grote inzet voor de school.

Moge het minder goede dat wij hebben gedaan

ook ons vergeven worden

en geen pijn meer doen in ons hart

Dit donkere puzzelstuk steken we helemaal onderaan de doos.

We weten dat het er is,

maar we hebben het goed gemaakt met elkaar, het is vergeven.

Er zijn ook puzzelstukken die we niet kennen.

Er zijn ook puzzelstukken waar we niets over weten, waar we niets kunnen over vertellen. Dat zijn de geheime kantjes van de directeur.

De directeur heeft natuurlijk veel blije geheimpjes, maar had soms ook grote zorgen.

De laatste tijd zag je bij de directeur dat er een zwart puzzelstuk - dat normaal heel diep weg zit - steeds meer naar boven kwam.

En dan voelde hij zich zo triestig en zo moe.

De directeur dacht dat er niemand meer was die hem kon helpen,

ook niet de mensen die hem het liefste zien.

Alles werd zwart voor de ogen van de directeur en hij is dood gegaan. Helemaal alleen.

Het tranenkruikje

Bij de doos met de levenspuzzels van de directeur zetten we nu een kruikje.

Dat is een tranenkruikje.

In de Bijbel staat er: God vangt al onze tranen op in zijn kruik (psalm 56)
God luistert naar ons verdriet,

Daarom bidden we samen:

*Jezus,
Ik heb verdriet.
Iemand van wie ik heel veel hou,
is er niet meer.
Dood.
Ik schrei veel.
Nooit zal ik de directeur nog zien.
Wat moet ik doen, Jezus?
Ik zou graag hebben dat wie dood is,
Een beetje verder kan leven in mijn hart.
Ik vraag het je, Jezus.*

uit: Even stil, bidden met kinderen, voor kinderen van 6 tot 8 jaar
uitgeverij: Averbode

Eens komt die nieuwe hemel

De directeur geloofde dat hij als hij dood gaat, zal thuis komen bij God, die alle mensen graag ziet. Bij God zal geen verdriet meer zijn, geen pijn.

Als wij aan de goede dingen van de directeur blijven denken,
zal hij daar gelukkig zijn
en ons blijven helpen om van deze school een fijne school te maken !

We zingen met de 5de en de 6de klas:

Eens komt die nieuwe hemel, eens komt die nieuwe aarde,
eens komt die nieuwe zon, die nieuwe maan.
Eens komt die nieuwe morgen, eens komt die nieuwe dag,
en zal de duisternis niet meer bestaan.

Een hele nieuwe wereld, zonder zorgen, zonder pijn,
voor alle mensen elke dag, gelukkig zullen zijn.
Waar niet meer wordt gevochten
waar niet meer wordt geroofd,
dat is het wat de Bijbel ons belooft

Eens komt die nieuwe hemel, eens komt die nieuwe aarde,
dan delen alle mensen brood en wijn.
Dan drogen alle tranen, is alle angst voorbij,
dan zal God echt voor altijd bij ons zijn.

Uit: liedjes van de Luisterbijbel, met melodie en akkoorden - ISBN 90-6126-588-6

Hoe lang moeten we met een school treuren?
Wanneer brengen we de gestorven leerling ter sprake?
Hoe centraal blijft de foto van de overleden leerkracht hangen?

Ook hiervoor bestaan geen algemene regels die altijd en overal gelden.
Wel zijn er mogelijkheden en suggesties die best altijd met enkele mensen samen overwogen kunnen worden. De verlangens van de ouders, de leeftijd van de medeleerlingen, de verankering van de gestorven leerkracht zullen mee bepalend zijn.

De volgende vieringen geven twee voorbeelden.
De ouders van een leerling die om het leven kwam toen hij net 11 jaar was, vroegen om de jongen te gedenken op zijn 12de verjaardag.
De kleuterleidsters van de verongelukte kleuter vroegen om een herdenkingsmoment op de eerste sterfdatum. Ook de ouders waren er dankbaar om.

Andere mogelijkheden voor het herdenken van een leerling

Viering I I: Een kleuter herdenken...

Op de eerste sterfdatum van de kleuter verzamelen we opnieuw met de gehele school rond de boom die we vorig jaar, op de dag van de uitvaart in de schooltuin hebben geplant. De boom draagt de naam van de kleuter.

Bij het planten wierpen we in de put eerst mestkorrels. Dit waren mooie herinneringen die we op een zeer licht, klein papiertjes hadden geschreven en kleine bolletjes hadden gemaakt. Rond de boom plantte de klas bloemetjes.

De ouders van de overleden kleuter en de ouders van zijn klasgenootjes zijn uitgenodigd naar dit herdenkingsmoment.

Vooraf

De medeleerlingen van de overleden kleuter, nu het 1ste leerjaar, rapen rond de boom dode takjes. Bij elk dood takje vertellen ze een herinnering aan de kleuter.

Deze takjes worden door de leerkracht tot een vogelnestje gemaakt.

Het slotlied wordt in alle klassen aangeleerd.

Welkom

We herinneren het verhaal van de boom, de boom die we meebrachten uit de kerk waar ons vriendje werd begraven.

De priester gaf de boom doopwater en wij gaven de boom bij het planten mestkorrels.

We herinneren nog even aan het verhaal dat we toen vertelden – het verhaal van de appelboom en de mus uit: 'Toby, waar ben je nu?' Yvonne van Emmerik, uitgeverij Ten Have.

In de boom woonde een vogel die telkens schrok als er iets veranderde aan de boom: blaadjes, knopjes, bloesems, vruchten, ... Iedere keer was hij ongerust, maar iedere keer vond hij de boom ook mooier.

Hij wou wel weten wie daarvoor zorgde. De boom vertelde dat het de zon was die hiervoor zorgde.

De vogel geloofde het niet, want de zon zien we veel te weinig.

Toch wel, zei de boom, zelfs al zie je de zon niet, toch is ze er.

De vogel vloog omhoog tot achter de wolken, op zoek naar de zon. Toen was hij overtuigd, zelfs al zie je de zon niet - toch is ze er.

Maar, onze vogel kon niet meer terug. De vogel bleef bij de zon....

Net zoals de vogel is ons vriendje er niet meer. De boom wel. Die boom zal ons altijd doen denken aan ons vriendje.

Het verhaal van de mier die achter de wereld keek

Naar een verhaal uit: Als de vlinders konden spreken - Yvonne van Emmerik

Blz. 93-94 (originele versie in bijlage)

Op de top van de boom ontmoet de mier de 7de vogel...

Het verhaal van de 7de vogel

Naar een verhaal uit: Als de vlinders konden spreken - Yvonne van Emmerik

Blz. 101-102 (originele versie in bijlage)

"Het is er zo mooi, zo mooi, vraag me niet hoe, zo mooi kan ik niet zingen..."

Beide verhalen worden in elkaar geweven en verteld als één geheel...

Het nestje van de 1ste klas

De kinderen van de 1ste klas, de klas van ons vriendje, maakten een vogelnestje met dode takken. De takjes hebben ze geraapt rond de boom, bij elk takje vertelden ze een herinnering aan Rune. De directeur legt het nestje in de boom. Er klinkt zachte muziek, bv. “de lente” van Vivaldi.

“De herinneringen worden drager van nieuw leven...”

Vergeet me nietjes

De klas van de zus van ons vriendje krijgt zaadjes van ‘vergeet-me-nietjes’ om één van de volgende dagen rond de boom te zaaien...

Het onzevader

We bidden samen...

Lied

Kijk eens naar de vogels in het bos of in de stad.
Ze zaaien niet, ze maaien niet, ze vinden altijd wat.

Hun Vader zorgt voor hen. Hun Vader zorgt voor hen.
Hij houdt ze in z’n hand. Hij houdt ze in z’n Vaderhand.

Kijk eens naar de bloemen, zo prachtig stuk voor stuk.
Ze spinnen niet, ze weven niet.
Ze maken zich niet druk.

Hun Vader zorgt voor hen. Hun Vader zorgt voor hen.
Hij houdt ze in z’n hand. Hij houdt ze in z’n Vaderhand.

Kijk ’s in de spiegel, jij bent toch veel meer waard.
Dan vogeltjes en bloemetjes, ’t is God die jou bewaart.

Je Vader zorgt voor jou.
Je Vader zorgt voor jou.
Hij houdt je in z’n hand.
Hij houdt je in z’n Vaderhand. In zijn Vaderhand.

Tekst en muziek: Elly en Rikkert
cd: Een boom vol liedjes, cd 2

Verhaal van de mier die achter de wereld keek

Yvonne van Emmerik

Op de donkere bosgrond krioelen duizenden mieren, druk, druk, altijd druk.
Eén gevallen regendruppel in het zand vormt een reusachtige krater. Een bui maakt een heel berglandschap. Takjes zijn boomstammen, bladeren groot als afgerukte daken, zandkorrels kiezelstenen.
Dat is de wereld van de mieren en ploeterend gaan ze die wereld te lijf. Ze bouwen kastelen, fabrieken en wegen. Ze lijken wel mensen.

Er was eens een mier die altijd nieuwsgierig was. Hij vroeg honderd uit:
“Is dit de wereld?”
“Ja, dit is de wereld.”

“Waar komt het licht vandaan?”
“Ik zou het niet weten. In elk geval ergens van boven.”
“Tot hoe ver reikt de wereld?”
“Zo ver als je kijken kunt.”
“Komt er niets meer achteraan?”
“Nee.”
“Wat doen wij dan hier?”
“Werken, dat zie je toch?”
“Waar werken we voor?”
“Dat moet je niet vragen, begin nu maar.”

Maar de mier was met de antwoorden niet tevreden. Hij bleef maar vragen en zoeken en achter de dingen kijken. Zo kwam hij aan de voet van een grote boom. Hij keek eerst omhoog en toen achterom naar de andere mieren. Hij wilde weten waar de boom hem zou brengen. Vastberaden begon hij aan de klim naar boven, worstelde door groeven als diepe ravijnen en overwon heuvels en bergen van weerbarstig schors. Er leek geen eind aan te komen. Maar de mier ging door, dagen en dagen. De weg werd eindelijk gladder, ging toen steil omhoog. Boven hem glansde een veelbelovend licht.

Na zeven dagen kwam de mier bij de top van de boom aan. Hij klemde zich vast op het uiterste puntje. Hij zag hoe de boom was en hij zag nog veel meer bomen. Hij zag de eindeloze lucht met reusachtige witte kastelen, hij zag de zon, die gloeiende schijf. En alles leek bij elkaar te horen, alles paste ineen.

Hij was verrukt. Dit was dus de wereld achter de wereld! Kon hij maar vliegen, dan zou hij zeker nog verder gaan kijken, achter het blauw en achter de zon. Maar wat hij ook probeerde, het lukte niet, hij tuimelde naar beneden in duizelingwekkende vaart. Gelukkig viel hij recht in het zachte hart van een bosviool. Vandaar klauterde hij met bevende pootjes tussen het mos.

“Zo, ben je daar eindelijk weer?” vroegen een paar mieren.
“Waar heb je gezeten, we hebben je gemist!”
De mier rechtte zijn pootjes.
“Wisten jullie dat de wereld veel verder is dan je kunt kijken?”
“Dat bestaat niet,” zei er één.
“Dat bestaat wel,” En ik heb ook gezien waar het licht vandaan komt.”
“O ja?”
“je bent een dromer,” zei er één.
“En een fantast,” zei een ander.
“Stakkers!” dacht de mier die achter de wereld gekeken had, “ze kijken niet verder dan hun voelspriet lang is. Ze missen een hoop.”
Hij liet ze maar mieren. Hij had zin om te werken, hij was gelukkig, hij voelde zich deel van een prachtig geheel!

Het verhaal van de 7de vogel

Yvonne van Emmerik

Er was eens een man die zeven vogels had.
Ze pronkten in gouden kooien.
De één zong nog mooier dan de ander.
Elke ochtend zongen ze voor de man
en de vogelman zong zijn mensenlied.
Maar op een kwade dag
kwam een harde windvlaag door het geopende raam.
Eén van de kooien viel om en brak.
De vogel vloog verschrikt
door het open raam naar buiten.

De man was diepbedroefd want hij hield van de vogels
alsof het zijn kinderen waren.
De achtergebleven dieren treurden om het verlies van hun beste vriend.
Ze zongen niet meer, het werd stil in de kamer.
De ramen bleven dicht, de dagen gingen voorbij.

*Boven op de boom ontmoette de mier een vogel.
Dag vogel! Dag mier, wat doe jij hier?
Ik ben op zoek naar de wereld, achter de wereld.
Ik wou wel eens weten, waar het licht vandaan komt, en hoe hoog de bomen groeien,
En wat er boven de bomen is...
Het is hier zo mooi! Is er nog meer, vogel!*

*Lieve mier, ja er is nog meer... Weet je, ik kom van bij de zon.
De zon zorgt voor het licht. Ook al zie je ze niet, toch is ze er...
Boven de wolken woont de zon!
Kan ik daar ook komen?
Nee, mier, daar kan je niet komen... als je daar komt, kun je niet meer terug!
Hoe is het daar dan, vogel?
Het is er zo mooi, mier, zo mooi,
Vraag me niet hoe, zo mooi kan ik niet zingen!*

(eigen bewerking, in functie van de viering)

Tot op een dag de zon naar binnen scheen.
Eindelijk durfde de man het raam weer open te doen.
Daar hoorden zij een lied, een vogel aan het raam, het was hun vriend!
Hij zong uit volle borst, mooier dan ooit tevoren, mooier dan wie dan ook.
"Wees niet bedroefd," zong hij,
" ik ben gelukkig, ik kan hoger vliegen dan de hoogste boom
en verder dan het verste bos,
ik drijf op de wind tot boven de wolken, tot dicht bij de zon,
niet meer gebonden, niet meer gekooïd!"
Hij jubelde aan hun raam, aan tralies voorbij
over wat hij in zijn vlucht voor hen al had gezien:
"Alles heeft zijn plaats. En alles heeft zijn tijd
Alles is aan het worden. En jullie worden mee.
Het wordt zo mooi, zo mooi
maar vraag me nog niet hoe
zo mooi kan ik niet zingen."

Viering 12: herdenken van een leerling op zijn 12de verjaardag

Een leerling van het 5de leerjaar is gestorven. In de loop van het 6de leerjaar komen er, zeker voor de ouders, moeilijke momenten: zijn 12de verjaardag, het Vormsel van de klasgenoten, de diploma-uitreiking. Omdat het Vormsel en de diploma-uitreiking feestmomenten zijn en deze ook zo mogen beleefd worden door de klasgenoten, wordt samen met de ouders gekozen om op de 12de verjaardag van de overleden leerling met de school een herdenkingsmoment te houden. De overleden jongen heeft nog een jongere broer en zus op school. Drie klassen zijn dus nauw betrokken bij dit sterven. We kiezen om met de gehele school dit herdenkingsmoment te houden. De familie van de gestorven leerling is aanwezig.

In de vormselviering enkele weken later wordt een kaars met de naam van de overleden leerling op het altaar gezet en bij de intredeprocessie aangestoken.

Bij de diploma-uitreiking wordt de attentie die alle leerlingen krijgen, ook aan de ouders van de gestorven leerling gegeven. De overleden jongen krijgt ook “een bijzonder diploma”, een brief aan hem gericht waarin de medeleerlingen vertellen waarom ook hij een diploma verdient! Alle klasgenoten en leerkrachten ondertekenen de brief.

Vooraf

Alle kinderen schrijven een wens, een briefje, een herinnering op een klein blaadje. Het leerkrachtenteam beslist om dit op hetzelfde ogenblik te doen, dit omwille van de verbondenheid, maar ook om het geen kans te geven dat de kinderen het reeds aan elkaar verteld hebben!

De blaadjes worden per klas verzameld en gebundeld...

De briefjes worden op de vooravond aan de grote ballon gehangen.

De tekst bij de ballon komt op een A4-blad + gelamineerd...

De ouders van de jongen wilden graag praktische hulp bieden bij de organisatie van dit herdenkingsmoment. Zij zouden zorgen voor een grote ballon per klas.

Vorbereiding

Klankinstallatie en PowerPointmogelijkheden in turnzaal bekijken...

PowerPoint met tekeningen bij het verhaal, liedteksten,... maken.

Oefenen van de liederen

Klaar zetten en uittesten van technisch materiaal: vooravond

Welkom en duiding

Kruisteken

Morgen, 12 jaar geleden werd onze vriend geboren.
Zijn ouders werden voor het eerst 'mama en papa'.
Hij kreeg deze naam en werd een uniek persoon, onherhaalbaar...

In de gebedswake,
de dag voor de uitvaart, vertelden de letters van zijn naam over zoveel goeds over onze vriend (we herhalen enkele fragmenten)

Vandaag zijn we opnieuw samen om te zeggen dat we hem missen,
dat we nog veel aan hem denken, dat we het jammer vinden dat hij geen 12 jaar mocht worden....

Door hier samen te zijn willen we met zijn zus en broer, zijn mama en papa op een heel bijzonder manier zijn verjaardag vieren.

Zijn verjaardag zal altijd een dag blijven van 'XXX moeten missen', maar ook 'dankbaar zijn dat we onze vriend mochten kennen'.

En zeker ook: aan hem zeggen dat we hem nooit zullen vergeten!

Lied - Leer om stil te zijn...

Leer om stil te zijn, want je bent niet alleen
zodat je ontdekken zal: 'God is om me heen'.
Leer om stil te zijn, 't is even wennen
maar door stil te zijn, leer je God beter kennen.

Stil, stil, wees nou maar stil voor als je schuilen wil...
Stil, stil, wees nou maar stil voor als je schuilen wil.

Leer om stil te zijn, leer op God wachten
Want Hij spreekt tot jou vaak door een gedachte.
Leer om stil te zijn want jij bent Zijn kind
zo kan Hij je laten merken hoe lief Hij je vindt.

Stil, stil, wees nou maar stil voor als je schuilen wil...
Stil, stil, wees nou maar stil voor als je schuilen wil.

Leer om stil te zijn, want je hebt soms verdriet
al lijkt dat niet zo omdat niemand het ziet.
Maar leer stil te zijn want God weet ervan
en Hij is de beste die jou troosten kan.

Stil, stil, wees nou maar stil voor als je schuilen wil...
Stil, stil, wees nou maar stil voor als je schuilen wil.

- Bron niet meer teruggevonden -

Verhaal: Over de grote rivier ...

De voorganger of een leerkracht vertelt het prentenboek, ondersteund met de PowerPoint. Tijdens het verhaal wordt extra aandacht gegeven aan de passage met de herinneringen.

Over de grote rivier, Armin
Beuscher en Cornelia Haas
Uitgeverij Van Goor

Slot

'denk je dat Haas onze muziek gehoord heeft?'

'Natuurlijk,' zei wasbeer
gapend. 'Dan moeten we vaker
muziek maken!'

Muziek

door leerlingen van de 6de klas...

Samen bidden...

(zelfde voorbeden als tijdens de uitvaart)

XXX, bij het horen van jouw naam,
blijven we steeds aan jou denken.
Hoe fijn het was met jou erbij.
We missen je heel hard ...
Wij bidden voor jou, xx ,
dat God en andere mensen die reeds gestorven zijn,
verder heel goed voor jou zorgen...

XXX, bij het horen van jouw naam,
denken we aan je mama en papa,
aan je broers en je zus, aan je familie...
Wij willen voor hen bidden,
dat er nog steeds vele vrienden zijn om hen te troosten
dat ze veel van elkaar mogen houden
dat ze kracht blijven vinden om met de mooie herinneringen aan jou verder te leven...

XXX, bij het horen van jouw naam,
denken we er steeds aan hoe broos mensen kunnen zijn,
en dat ook kinderen kunnen sterven...
Wij bidden voor alle kinderen die de voorbije dagen en weken gestorven zijn,
In het bijzonder door de oorlog in de Gaza, maar ook
door honger, ziekte of ongeluk...dat niemand vergeten zal worden.

Het Onzevader

samen bidden

Lied: Hé ga je mee?...

Hé ga je mee, want ik weet een hele fijne speeltuin
Het is een pimpelpaarse speeltuin
En hij is voor iedereen, daarom gaan we d'r heen.
Je kunt er zwieren en zwaaien en wippen en draaien
En hoog op de glijbaan zie je alles voorbij gaan

En je hoeft nooit in de rij
Want je kunt er altijd bij...

Alles is vrij, alles is vrij, alles is vrij, alles is vrij,
Kom er toch bij, waar blijf je, hé waar blijf je?

Hé ga je mee, want ik weet een hele grote kermis,
Het is een kakelbonte kermis
En hij is voor iedereen, daarom gaan we d'r heen
Met toeters en bellen, in twee carrouselen
Met spekkies en taartjes op blinkende paardjes
En je mag overal in met een grote suikerspin

Alles is vrij, alles is vrij, alles is vrij, alles is vrij,
Kom er toch bij, waar blijf je, hé waar blijf je?

Hé ga je mee, want ik weet een mooie wereld
Het is een wonderlijke wereld
En hij is voor iedereen, daarom gaan we d'r heen
Over zeeën en landen, naar zilv'ren stranden
En grote rivieren en bossen vol dieren
Tijd om te spelen en alles te delen
Want niets is van jou of voor mij
Hoe kom je er bij...

Alles is vrij, alles is vrij, alles is vrij, alles is vrij,
Kom er toch bij, waar blijf je, hé waar blijf je?

Tekst en muziek: Elly en Rikkert
cd: De draad van Ariadne

De ballon

Vorig jaar las de directeur in de gebedswake volgende tekst

Je naam gaat van mond tot mond,
gaat door de straten, blijft hangen in huizen,
je echo waart rond.

Je naam als een luchtballon
- zonder die draad om je bij ons te houden -
zweeft weg naar de zon.

Je naam moet hier blijven
dus zullen we die schrijven
en altijd weer noemen.
Je naam zullen we zingen,
met liefde omringen,
jouw naam zullen wij roemen!

Uit: Als vlinders spreken konden, Yvonne van Emmerik
Uitgeverij DABAR-LUYTEN

XXX, jouw naam schrijven we op deze grote blauwe luchtballon (jouw lievelingskleur!)
Samen met onze wensen sturen we hem naar jou toe...

Wanneer we de ballon niet meer zien, zijn onze wensen misschien bij jou aangekomen!

Ik stuur je een brief aan een blauwe ballon
Je bent nu zo ver en
ik kijk naar de sterren
en wou dat ik je bereiken kon

Misschien ben je nu wel heel dicht bij de zon
Zal de wind voor je waaien?
Mag je zwieren en zwaaien
en drijven en zweven net als mijn ballon?

Zonder geluid komt hij nu naar je toe
al zit ik vanbinnen
je naam uit te schreeuwen

Ik wil met je praten al weet ik niet hoe
Mocht je hem vinden
laat het dan even, heel even maar sneeuwen?

Uit: 'als vlinders spreken konden', Yvonne van Emmerik
Uitgeverij: DABAR-LUYTEN

We gaan allen naar buiten, vormen grote cirkels op de speelplaats.
Zus en broer, mama en papa laten de ballon los.
Ook elke klas laat hun ballon met wensen los.

Nog meer tips voor het herdenken van een overleden leerling

Naast momenten van liturgie zijn er uiteraard nog vele kansen om een leerling of collega te gedenken en te herdenken. Een kaartje, een bezoekje, een attentie op bijzondere momenten zijn altijd welkom bij wie treuren. We geven hier nog enkele tips.

Waar een troostboom (tak van krulwilg waaraan herinneringen werden opgehangen) of troostwolk (een in piepschuim uitgesneden wolk waarop kleine wolkjes werden geprikt) in het rouwhoekje staat, kunnen deze briefjes achteraf in een schrift of in het rouwregister worden gekleefd en op een bijzonder moment naar de ouders worden gebracht: één maand later, de laatste dag van het trimester, Goede Vrijdag...

Bij de uitvaart zijn er vaak veel bloemen. De school kan kiezen voor een bloemenabonnement dat bij bijzondere momenten toont dat de school de leerling niet vergeet: verjaardag, kerstmis, sterfdatum, schoolfeest, Eerste Communie, laatste dag van het schooljaar...

Een andere mogelijkheid is het geven van een boek. Dit kan een prentenboek of een verwerkingsboekje zijn dat de ouders helpt om de dood bij de andere kinderen van het gezin ter sprake te brengen. Het kan ook een boek zijn dat vooral voor hen bedoeld is (zie info achteraan).

Bij een bezoek aan het graf

Bij een bezoek aan het graf kunnen woorden worden meegenomen om op het graf te leggen. Deze woorden werden gekozen van op de grabbeltafel achteraan in de klas. Elke leerling kiest een woord dat doet denken aan de overledene. Wie dat wil kan de herinnering delen.

We kunnen in de klas een kruisje maken (met takjes, in klei, met kurken, met bloemen en oasis...) en dit samen op het graf leggen, op een bijzondere datum of met Allerzielen.

Een andere mogelijkheid is de leerlingen te vragen een herfstblad mee te brengen. Alle leerlingen van de klas schrijven op dit (gedroogde) herfstblad de naam van de overleden leerling. In een moment van rust en stilte legt ieder één voor één het blad op het graf terwijl we aan iets moois van de overledene denken. Daarna vormen we een kring rond het graf en bidden samen het Onzevader.

Een idee dat we bij de Joodse mensen halen (cfr. de film Chindler's list), is het leggen van een steen op het graf. Het steentje zal vertellen dat we hier zijn geweest.

Na het herdenkingsmoment kunnen we met de klas naar het kerkhof wandelen en wierook branden op het graf... 'moge ons gebed als wierook opstijgen naar de hemel'. We kunnen vanuit de kerk ook een godslamp meenemen om op het graf te plaatsen.

Bij een bezoek aan het kerkhof zaaien we (af te spreken met de ouders!) 'vergeet-mij-nietjes' of planten de lievelingsbloemen van de overleden leerling. Omtrent Allerzielen kunnen we met de klas chrysanten brengen naar het graf.

Op het eind van het zesde leerjaar

Bij het afscheid van zesde leerjaar waartoe de leerling behoorde, kunnen we de ouders in alle vrijheid uitnodigen. Wanneer de leerling minder dan 2 jaar geleden gestorven is, kunnen we met de klas een diploma maken. We halen dit idee uit het verhaal 'Dat is heel wat voor een kat', Judith Viorst en Fleur van der Weel, uitgeverij Gottmer. Het einde van het zesde leerjaar kan ook het moment zijn waarbij de foto weggenomen wordt, de leerling zou nu ook de school verlaten.

Tips bij de aanwezigheid van kinderen in een uitvaart van een ouder, broer of zus

De leeftijd en de betrokkenheid van de kinderen bepaalt de aanwezigheid in de uitvaart.

Met de 2de kleuterklas gaan we niet naar de uitvaart, maar kiezen we voor een afscheidsmoment, een uur voor de uitvaart begint. In samenspraak met de ouders van de overleden kleuter en de uitvaartbegeleider is het kistje reeds aanwezig op de plaats waar het ook tijdens de uitvaart zal staan.

Met de kleuters maken we een kring rond het gestorven vriendje. We zingen we het lied: 'kijk ik steek een kaarsje aan', uit: 'een straaltje van de maan' Vanloo, Willems & Biele, uitgeverij Averbode. We stappen in een kring rond de kist. We leggen onze tekeningen bij ons gestorven vriendje. We werpen een kushandje, noemen de naam van ons vriendje en verlaten zwaaiend naar ons vriendje de kerk via de sacristie.

Met het 1ste leerjaar wachten we in de sacristie tot de uitvaart begint en iedereen plaats heeft genomen. Voor de woorddienst begint, komen we met de klas binnen en nemen plaats op de trappen. Ons vriendje wiens papa is gestorven komt bij ons. De tante van ons vriendje komt tussen de kinderen zitten. Ze heeft een prentenboek bij en vertelt het verhaal: de oude olifant, Valerie d'Heur en Laurence Bourguignon, uitgeverij Clavis B.V.B.A.. Na het verhaal zingen de vrienden van de papa een lied. Naar het eind van dit lied verlaten we met het 1ste leerjaar via de sacristie terug de kerk. Ons vriendje gaat terug bij zijn mama zitten.

Het is belangrijk te zoeken naar symbolen waarbij er kansen zijn om de kinderen actief te betrekken, ofwel vooraf in de klas, ofwel tijdens de uitvaart. Voor ons dus geen "witte rozen op de kist". De betrokkenheid met die witte rozen is nihil en we vragen ons af wat het betekent voor een kind van de 3de klas om een witte roos te leggen op de kist van de mama van een vriendje. Andere mogelijkheden vinden we in:

. Een bloementapijt maken op de plaats waar de kist zal staan.

De bloemen kunnen gemaakt worden kan in een gezamenlijk klasmoment, de kinderen kunnen er ook thuis maken. Wie dit wil kan er een wens, een verzuchting, een vraag, ... op schrijven. Naargelang de omstandigheid en betrokkenheid kunnen deze bloemen bij het begin van de uitvaart aangebracht worden, of de namiddag voor de uitvaart naar de kerk worden gebracht.

In plaats van bloemen kunnen we ook vlinders of sterren tekenen en uitknippen.

. Een collage met tekeningen aan het altaar ophangen.

. Bij de zelfdoding van een ouder kan er met de 3de graad in de klas gewerkt worden met het verhaal: de wolkenzaal uit het boek: Waar ben je nu, zie jij me nog? van Riet Fiddelaers-Jaspers uitgeverij In de Wolken. Er wordt een rugzak gevuld met goede herinneringen en troostwoorden. Deze rugzak wordt tijdens de uitvaart aan onze vriend gegeven.

. Met de speelkameraden van onze vriend wiens mama gestorven is, gaan we op de vooravond van de uitvaart naar de kerk om met devotiekaarsjes het woord 'mama' op de altaartrappen te vormen. Bij het begin van de uitvaart steken deze kinderen de kaarsjes aan.

. We nemen de symbolen die tijdens de voorbije dagen op school een bijzondere plaats kregen mee naar de kerk en geven een korte duiding bij het aanbrengen ervan. We denken hierbij aan het tranenkruikje, de herinneringsdoos, de troostboom, de witte steen met de naam van onze overleden vriend (in het bijbelboek Openbaring 2, 17 lezen we: ik heb je nieuwe naam op een wit steentje geschreven).

Wanneer de klas een uitvaart meemaakt, nodigen we daartoe zeker ook de ouders uit. We vragen de ouders om tussen de kinderen te zitten. Zo hebben de kinderen, mocht het nodig zijn, letterlijk een houvast. Na de uitvaart geven we de kinderen de kans om zich uit te leven op de speelplaats. Hierbij is het belangrijk te zien hoe de kinderen zich op dit moment gedragen, of er iemand zich afzondert. Het is goed om met meerdere leerkrachten op de speelplaats te zijn. Enerzijds om zich ook als volwassene omringd te weten, anderzijds om kinderen de kans te geven iemand aan te spreken.

“Afscheid nemen” Educatief pakket voor kinderen van 4 tot 12 jaar Provincie West-Vlaanderen

Dit pakket bevat o.a. een draaiboek dat de verschillende stappen aangeeft wanneer een basisschool met de dood geconfronteerd wordt. Het is gratis te verkrijgen bij Provinciale Jeugddienst West-Vlaanderen, Provinciehuis Boeverbos, Koning Leopold III-laan 41 in 8200 Brugge, T 050 40 32 95.

Het draaiboek is een goede hulp bij de praktische aanpak van het gebeuren. Naast het draaiboek bevat het pakket: een visietekst op rouwen, tips en suggesties, een literatuurlijst, werkvormen, de verwijzing naar de rouwkoffer... Allemaal zeer bruikbaar materiaal in deze moeilijke dagen en weken.

Bij dit draaiboek is vanuit onze christelijke inspiratie een aanvulling gemaakt die voorbeelden aanreikt om het gebeuren te duiden, om te bidden, om ons gelovig uit te drukken. Deze aanvulling vindt u op de Thomassite van de Katholieke Universiteit Leuven:

http://www.kuleuven.be/thomas/pastoraal/rouwen_op_school/kinderen.php

Rouwkoffer

In deze koffer vind je een schat aan boekjes, video's, knuffels en andere materialen om samen met kinderen rond 'rouwen en verliesverwerking' te werken. Een bijgevoegde handleiding biedt wegwijs in de werkvormen.

Er zijn 8 ontleenpunten verspreid over de provincie West-vlaanderen: de vier Netwerken Palliatieve Zorg in Brugge, Diksmuide, Kortrijk en Roeselare, het vrij CLB in Ieper en Veurne, het CLB van het Gemeenschapsonderwijs in Oostende én de KATHO campus Tielt.

Meer info en reservaties:
het Provinciaal Informatiecentrum Tolhuis, T 0800 20 021

In het bijzonder vermelden we de rouwkoffer van IJD-brugge, de diocesane jeugddienst van het Bisdom Brugge. Op de startpagina van de website: <http://www.ijdbrugge.be/> ontdek je de rijke inhoud en alle praktische informatie!

Bibdoc De Bron in Harelbeke

Alle boeken en cd's die in deze brochure vermeld worden, zijn te vinden in de bibliotheek en het documentatiecentrum dat deel is van het Pastoraal Centrum De Bron, Marktstraat 88 te Harelbeke, telefoon: 056/ 73 70 73. Theologisch medewerker, Guido Debonnet stelde een lijst samen met meer dan 50 uitgaven (boeken, artikels, deeltitels) die voorradig en bruikbaar zijn bij rouw en verdriet.

Informatie- en contactadres: bibdoc.debron@skynet.be www.bidoc.be/
bibdoc

Alle uitgaven op deze lijst zijn in de vier religiewinkels van het Bisdom Brugge te vinden – zie kافت van deze bundel.

BIBDOC

Rouwen met kinderen voor de basisschool

Op de Thomassite van de faculteit Godgeleerdheid, Katholieke Universiteit Leuven.

Thomas (Theologie, Onderwijs en Multimedia: Actieve Samenwerking) wil een actieve en interactieve samenwerking creëren tussen alle leerkrachten (r.-k.) godsdienst van alle onderwijsnetten in Vlaanderen en allen die met geloofsopvoeding (bij jongeren) begaan zijn.

Op deze website: <http://www.kuleuven.be/thomas/basisonderwijs/> vind je de link binnen Thomas: “rouwen met kinderen voor de basisschool”. Na het pastoraal stappenplan (zie hierboven) vind je mogelijkheden en kansen voor de moeilijke dagen tussen de melding van een overlijden en het samen met de klas of de school toeleven naar de uitvaart.

Je vindt er ook enkele symbolen met ritueel die daartoe helemaal zijn uitgewerkt: sterren, de graankorrel, de tas.

Literatuur

De lijst met boeken die ons behulpzaam kunnen zijn, is zeer rijk en gevarieerd. Opsommen zou tekortkomen zijn. Ieder boek heeft een eigen accent, een eigen bedoeling, een eigen invalshoek.

Daarom vernoemen we één verzamelwerk dat ook wij telkens bij de hand nemen om in die éne unieke situatie het goede boek te vinden:

Afscheid voor altijd, keuzelijst deel I
boeken voor kleuters, kinderen en jongeren rond rouwen,
verdriet en omgaan met verlieservaringen
Martine Cammaert, Marina Marissen
Leesweb vzw, Antwerpen
www.leesweb.be

Naast de boeken die in deze bundel worden geciteerd, danken we in het bijzonder twee auteurs voor hun inspiratie en wijsheid die we via hun boeken eigen mochten maken:
Riet Fiddelaers-Jaspers en Yvonne van Emmerik.

www.rietfiddelaers.nl

Het meest complete overzicht van rouwboeken in Nederland vind je op de website:

www.rouwboeken.nl

 [Rouw\]boeken.nl](http://Rouw]boeken.nl)